

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

Minulo je letos ravno sto let, kar je umrl jeden najblažjih mož slovenskih, Peter Pavel Glavar, župnik šempeterske Komênde pri Kamniku in graščák v Lanšprežu na Dolenjskem. Vse življenje njegovo ga je navduševala le jedna želja: izboljšati gmotno in duševno stanje ubozega slovenskega kmeta-trpina. V ta namen je zastavil vse svoje moči in sadove njegovega neumornega dela bodo uživali njegovi slovenski rojaki še pozna stoletja, ko o Glavarji ne bode več znati niti prahú njegovih kostij. Že hvaležnost zahteva od nas, njegovih potomcev, da mu ohranijo živ spomin; vrhu tega pak nam je Glavar v naših materijalnih časih blesteč vzgled pravega možá. Z njegovim životopisom upam ustreči „Ljubljanskega Zvona“ čitateljem že samó iz tega uzroka, naj bi tudi životopis njegov že sam na sebi ne bil tako zanimiv. Skoraj ga ni bilo Slovenca, komur bi se bilo življenje vilo in snúlo po tako čudnih potih, kakor Petru Pavlu Glavarju.

Njegov životopis se je jedenkrat že objavil in sicer v „Mittheilungen des hist. Ver. für Krain“ (1849, str. 29—45.). Sestavil ga je bil Rechfeld, takrat profesor ljubljanske gimnazije; iz kakšnih virov je zajemal, tega ni povedal; a zvedeli smo, da si je izprosil iz arhiva v Komêndi mnogo za Glavarjev životopis jako važnih listín, o katerih se zdaj ne vé, kje so ali kam so se izgubile. Med njimi se je nahajal najbrž že dodelan životopis Glavarjev, kar sodimo po tem, da se nahaja v necem družem jako obširnem, a dosedaj še ne objavljenem životopisu, ki ga je sestavil l. 1822. Josip Henrik Stratil v Zatičini, mnogo stavkov, ki so od besede do besede ujemajo z Rechfeldovimi. Ta životopis se nahaja v arhivu nekdanjega zgodovinskega društva v Ljubljani in prišel mi je po prijaznosti gospoda Karla Deschmanna pred nekoliko meseci v roke. Profesor Rechfeld ni védel zánj, sicer bi ne bil izpustil mnogo o mladosti Glavarjevi jako važnih podatkov. Po vsem se kaže, da je rabil iste listíne, kakor Stratil sedem in dvajset let pred njim. Stratilu pak so bili pristopni še drugi seveda menj zanesljivi, nepisani viri, ustno poročilo, kakor pravi sam v predgovoru Glavarjevega životopisa. Ker je ta životopis natančnejši kakor Rechfeldov ter prinaša o Glavarji marsikatero zanimivo malenkost, ki jo v „Mittheilungen“ zastonj zasledujemo in ker vrhu tega tudi ne morejo vsi č. „Zvonovci“

dobiti Rechfeldovega spisa v roke, zato menimo ustreči, ako objavimo ves Stratilov popis Glavarjevega življenja.

O namenu vodečem ga pri sestavi pravi Stratil sam tako: „V tem, ko se lovimo za sentimentalnimi in groteskimi značaji, v tem, ko naklanjamo svojo pozornost, celó svoje občudovanje le junaškimi državnikom in onim solncem prve vrste, ki se blesté le od daleč in s posojenim žarom, v bližini pak so temna trupla, odide marsikak lep in pravi, skromni človeški značaj iz resničnega, treznega življenja neopazovan mimo nas ter se žalibog spet hitro pozabi. Mnogokrat se reče še o njem malomarno: „utegnil je biti pošten mož“ — in brezsrčni ga prepuščamo pozabljivosti. Kako in zakaj pak je bil pošten mož, zato se ne briga nihče.“

V mojih očeh je to kraja, ukradena človeštvu.

Dolžnost vsacega poštenjaka je kaj tacega, kolikor je moči, za-
briniti, in pisatelj tega životopisa izpolnuje le svojo dolžnost po svojih
slabih močeh, če ponuja préprost in nič olepšavan životopis Petra Pavla
Glavarja.

I.

Glavarjevo življenje.

Necega poletnega dné l. 1721. opravljal je ravno župnik šempe-
terske Koménde pri Kamniku jutranjo svojo molitev, ko začuje zunaj
pred vrati svojimi vekanje in ječanje malega otroka. Misléč, da ga je
prišla kaka beračica že tako zarano prosit ubogaine, poišče mal dar
ter odpre vrata, da jo odpravi, toda glej — pred durmi je ležalo kacih
šest tednov staro dete, povito v slabe plenice. Moralo se je ravnokar
vzbuditi ter je vekaje vabilo svojega váruha k sebi. Toda le-tega ni
bilo nikjer.

Kaj naj li to pomenja? Gospod župnik, ugledavši dete, brž pokliče
cerkovnika, češ, morebiti ta vé, odkod je otroče. A tudi le-ta ni védel
ničesa, videl ni nikogar, ki bi bil utegnil otroka tu sem položiti. Sicer
je šel po vasi pozvedovat po neusmiljenem človeku, a nihče mu ni védel
poročiti kaj o njem.

Da je bil gospod župnik v veliki zadregi, mislimo si lahko. In
kako bi ne bil! Kaj naj počne z detetom? In vrhu tega — saj zlobni
jeziki ne mirujejo nikoli.

„Kaj početi z otrokom“, povpraševali so se župnik, cerkovnik,
cerkovnikova žena in župnikova kuharica. „Čegavo je li to dete?“ ugi-
bali so sem in tja. Sumničili so to in ono mater, tega in onega očeta,
konec vsega posvetovanja so pak morali vendar priznati, da niso te
zamotane stvari kar nič razjasnili. Sreča za gospoda župnika, da sta

bili ženski pri njem, sicer bi moral najdenca sam pestovati, ker dreti se je jel tako odločno, da ga je morala kuharica vzeti v naročaj ter z uječkanjem tešiti njegovo kričanje, kar pri tem zapazi med pleniciami kos zganenega papirja. Oj, list bode razjasnil morebiti vse! Hlastno ga razgrne gospod župnik, toda obraz se mu ne zvedri nič, kajti na listu ni bilo zapisanega ničesa drugega nego: „Krščen je za Petra Pavla“.

Čmeren in molčeč hodi gospod župnik po sobi gori in doli ter stopi pred trojico, utopljeno v globoko premišljevanje: No, kaj počnemo li ž njim?

Tu šine cerkovniku rešilna misel v glavo. „Ej, veste kaj gospod?“ pravi, „tukaj otroka ne morete obdržati, ali ravno mi prihaja na misel, da je Jerasovski umrl včeraj še dojen otrok, nji ga dajte v izrejo. Seveda bode treba zanj kaj plačevati, a ko doraste, pomaga si na svetu že sam dalje. Pastiroval bo in pozneje si s hlapčevanjem služil svoj kruh.“

To je bil dober svet.

„Res je! Pravo ste pogodili!“ pravi gospod župnik. „Vi, cerkovnik, skočite takoj po Jerasovko, naj pride semkaj. Rad bi to šmentano stvar kar najhitreje spravil v red.“

S tem se je končalo posvetovanje.

Jerasovka je prišla kmalu s svojim možem v župnijo, ter sprejela malega Glavarja. Sicer Jerasovi niso bili bogati, vendar so prevzeli radi otroka v rejo, kjer je čvrsto in krepko rasel.

Imeli so pa Jerasovi (pisali so se za Basaje) sicer še dvoje svojih otrok, jednega fantiča Jarneja in jedno hčer. Ko je imel Jarnej deset let, poslal ga je oče v Ljubljano v šolo, Petru pa je izročil skrb za jedino kravico, ki je bila pri hiši. A ko je prihajal Jarnej o počitnicah z lepimi knjigami domov, in čul Peter iz njih toliko nepričakovano novega, o čemer se mu niti senjalo ni, polastila se ga je silna želja po učenju. O pričetku novega šolskega leta je hotel Peter po vsi sili iti z Jarnejem v Ljubljano v šolo, a Basaj mu je razložil, da je to nemogoče, ker si more komaj toliko od ust pritrpati, da pošilja Jarneja v ljubljanske šole. Jarnej je odšel, ukaželjni in po učenju in vedah tako koperneči Peter pa je moral ostati doma ter goniti kravico na pašo. Za rejenčka seveda ni bilo potrebnega denarja. Milo je Peter jokal o Jarnejem odhodu, navezal kravici vrvice okoli róg in jo odgnal na pašo, kjer je prejokal marsikatero uro. Ves pobit in molčeč jo je priganjal še le v poznem mraku domov in stiskal se tih in žalosten v kak teman kotiček v hiši; celó jesti se mu ni ljubilo. Toda srečna mladost pozabi kmalu svoje toge in svojih želj in čez nekoliko dnij je postal zopet

prejšnji veseli Peter. Vendar se njegova velika ukaželjnost tudi s časoma ni dala popolnoma udušiti. Vselej, kadar je Jarnej prihajal domov, vnela se je Petru po šolah koperneča duša in kadar je Jarnej, ne posebno prijatelj šole in učenja, po končanih počitnicah poiskal zopet svoje po vseh kotih razmetane knjige in jih godrnjaje zvezaval v culico, povrnila se je Petru stara tožnost. Čmeren je odhajal Jarnej, a kaj bi bil Peter dal, da je smel mesto njega iti v Ljubljano! Po več dnij sta imela Jerasova, ki jima je bil Peter sicer zelo priljubljen, svoje križe in težave ž njim in po več dnij je preteklo, predno je gnal Peter kravico zopet brez solzá v očeh na pašo.

Tako sta minuli dve leti. Ko pak se je necega dné Jarnej zopet odpravljaj od doma in je Peter zopet tarnal in moledoval, naj ga vendar za božjo voljo pusté z Jarnejem, vsrči se Basaj, gre h gospodu župniku ter mu opiše fantovo ukaželjnost; fant moleduje, pravi, da ga že več prestajati ni. Rad bi ga poslal v šolo, dejal je Basaj, ker se mu fantič smili, a popolnoma vzdržavati ga ne more; nekoliko pa bi vendar pripomogel, ako bi gospod župnik hoteli za dečka kaj storiti; dal bi ga študirat, bodi si, kakor si bodi. „Peter ima debelo glavo, dobro se bo učil,“ modroval je kmetski psiholog.

Gospod župnik, katerega je deček že sicer stal marsikak nepotreben krajcar, ustavljal se je nekoliko časa, a dobrosrčni mož se je dal napósled vendar omečiti ter je obljubil, da hoče že nekoliko pripomoči. Sicer pak troški tudi niso bili Bog si ga vedi kako veliki, ker takrat so se potrebščine dijakov plačevale še „in natura“.

Peter o tem seveda ni ničesa zvedel. A zadnji večer, ko je čmerni Jarnej zbiral zopet svoje knjige, Peter pak se vlačil kakor megla iz jednega kota v drug, zine Basaj pred večerjo prav lakonično: „No, Peter, pripravi se; šel boš z Jarnejem v Ljubljano v šolo!“

Peter pogleda Basaja sprva kaj debelo, češ, da se reditelj njegov šali ž njim in njegovo žalostjo, saj je vendar tri dolga leta moledoval zastonj in sedaj naj bi hipno obšla Basaja ta misel? Niti jedenkrat in z najmanjšo besedo ni mu dal upanja, da bode prišel kdaj v ljubljanske ali sploh kake šole in sedaj naj bi postal kar na jedenkrat teh mislij? To bi bila res strela z jasnega!

Ko pak se mu je zatrdilo, da je resnica, da so gospod župnik sami zato, in da bodo tudi pripomogli, če bi kaj primanjvalo, začne fant razgrajati in dirjati po sobi, kakor bi se mu bili možgani zmešali in mogočen tok solzá se mu udere po veselem lici.

Da mu ta večer zopet večerja ni šla v slast, kdo bi ne verjel tega rad? Srce mu je bilo prepolno, in ker ni imel družega, komur bi

oznanjeval svojo veliko srečo, tekel je v hlev ter si olajšal pri svoji kravici prepolno srcé; na njen vrat naslonen se je izjokal.

Kako bi bil mogel li spati to noč? Zatisnil ni niti očesa in predno se je zdanilo, tekel je na pašo, da se poslovil od krajev, kjer se je s svojimi vročimi željami tolikrat potikal žalosten. Še jedenkrat je pretaknil vse kote, obšel vsak grmič, na vsak priljubljen mu prostorček je sédel še jedenkrat, in se poslovil od kraja detinskih svojih let. Težko je pričakoval trenutka, kdaj bode odrinil z Basarjevim očetom iz Koménde. Poslovil se je od svojega dobrotnika gospoda župnika, od sosedov in znancev ter skočil na voz, prej pak še jedenkrat pogladil kravico, ki jo je gonil tolikokrat na pašo, in ki je tolikrat z napetimi ušesi pogledovala proti njemu, kadar ga je žalost premagovala in se je spustil na paši v glasen jok.

Kdo je bil srečnejši, kakor Peter? — Imel je deset let. V Ljubljani je Peter stanoval z Jarnejem v istem stanovanji. V šoli vpisali so ga za Petra Jerasa, kakor se je reklo pri hiši, kjer so ga vzgojili. Za javno šolo seveda še ni bil takoj sposoben, ker manjkalo mu je elementarnega znanja; sicer ga je poučeval v branji in pisanji stari Basaj, a kmet tedanjih časov — saj sam ni dosti znal. Iz te zadrege mu je pomagal dijak višjih razredov, Matija Kolóvratar; v nekaterih mesecih se je prinčila bistra glavica Petrova vsega, česar mu je manjkalo in konec prvega tečaja se je vračal z izvrstnim spričevalom vesel domóv na počitnice k svojim rediteljem v Koméndo. Z enakim vspehou je dovršil drugi in tretji razred tedanje šestrazredne jezuitske gimnazije.

V tem pak je Jarnej Basaj že dovršil gimnazijo in stopiti bi mu bilo v logiko, kar bi bil lahko storil v Ljubljani. A ker te šole med dijaki in občinstvom niso bile na posebno dobrem glasu, odšel je v Gradec, o katerem je šla takrat med Kranjci govorica: Kdor v nemški Gradec gré, ta kaj o svetu vé. Ljubljanska gimnazija takrat še ni bila na tako dobrem glasu, kakor sedaj.

A ta govorica vplivala je tudi na našega Petra Glavarja rekše Petra Jerasa. Jarnej je odšel in Peter — ta naj bi ostal v Ljubljani, kjer so studenci vede tekli mnogo borneje! Odslé ga ni imel več mirnega trenutka in ugibal je, kako bi jo mogel mahniti iz Ljubljane v Gradec. Kdo bi ga tam podpiral? Saj je bil celó do dobra prepričan, da mu za to pot niti stari Basaj niti gospod župnik ne bosta dala privoljenja. Sklenil je torej brez njijine vednosti oditi v Gradec. Gramatiko, tretji razred tedanje gimnazije dovršivši, prosil je svojega izpovednika in učitelja, necega jezuita, ki so imeli takrat gimnazijo v svojih rokah, naj mu preskrbi ne le spričevala, ampak tudi priporočilna pisma za

Gradec, da bi dobival v ondotnem jezuitskem samostanu opoldne hrano kakor drugi dijaki, kar mu je pater, poznajoč njegove zmožnosti in njegovo pridnost storil iz srca rad. O svojem sklepu ni maral sicer nikomur ničesa razodeti in poln najlepšega upanja je šel domov na počitnice v Komêndo, kjer mu je podaril gospod župnik za njegova izvrstna spričevala dve srebernici po 17 krajcarjev.

Ta dar sicer jako skopega župnika je smatral Peter više, nego je bil istinito vreden; bil mu je obetovalna priča dobrih uspehov za prihodnje. Ko minejo počitnice, odide zopet v šolo, ali na mesto proti Ljubljani, udari jo s svojo culico in z hlebom kruha pod pazuo proti Gradcu, ne da bi o tem povedal kaj župniku ali staremu Basaju. Odšel je peš v Gradec, a nevajenega tako dolge poti, popusté ga kmalu moči, zlasti ker je bilo jesensko vreme ves čas deževno. K sreči je bilo takrat po cesti vse polno voznikov in le-ti ga odvedó v Gradec, kamor je dospel truden, lačen in do kože premočen.

Gradec! Da so tako velikanska mesta v resnici na svetu, ne bil bi pričakoval Peter nikoli vkljub vsemu svojemu geografičnemu znanju. Mesta ga je bilo groza, in dasi se je že mračilo, vendar se ni drznil kakega, zarad deževnega vremena urno mimo sebe hitečega Gračana povprašati, kam naj se zasuče, da dospe do jezuitskega samostana.

A sila kola lomi! Napósled se vendar osrči, in povpraša necega že priletnega Gradčana, kje je jezuitski samostan. „Ljubi prijatelj!“ pravi mu le-ta „jezuitski samostan je v jezuitskih ulicah,“ ter gré počasi svojo pot, ne zmeneč se dalje za štirinajstletnega dijaka.

„To so pač zeló neusmiljeni ljudje!“ misli si revše in ker se ne upa vprašati še kacega družega človeka za pot, stopi pod napùš neke strehe: Na previdnost božjo je zidal mnogo, a le-ta ga je zapustila, kakor se mu je zdelo, do dobra. Kar stopi k njemu neki žid, ki je imel na vsaki roki po dva, vsaj na videz nova klobuka; na vse mnoge načine se je trudil ubraniti jih dežja, pokrivajoč jih s svojo dolgo, a vendar še prekratko suknjo. Ugledavši Petra, pokritega s precéj ponošenim in do dobra premočenim klobukom, povpraša ga, če ne bi mu li hótél odkupiti kak klobuk ali vsaj zamenjati. „O seveda, prav rad,“ pravi Peter, „a nimam več kakor dve srebernici po 17 krajcarjev v žepu.“ Klobuki so mu jako ugajali in žal mu je bilo, da je jedno srebernico, ki mu jo je bil podaril stari Basaj že davno tega, po poti zapravil. Toda usmiljeni žid mu pravi: „Naj velja, daj mi svoje novce in svoj stari klobuk, jaz pak ti dam novega, ker se mi smiliš, ubogi fantiček.“

Sila vesel seže Peter z jedno roko v žep z drugo po svojem klobuku, in ponudi dobrosrčnemu človeku vso imovino svojo ter hvali še

previdnost božjo, ki se mu je tako hitro zopet povrnila. Novega klobuka veseleč se pozabi vse, dež, žida in jezuitskih ulic, v katerih naj bi bil samostan jezuitski. Nevedoč, kaj naj počne, caplja v vedno večjem dežji po velikih ulicah dalje trdno upaje, da bode našel sam ulice in samostan, kar se mu začno kraji novega klobuka počasi pomikati na ušesa, in napósled celó čez ušesa doli na rame; le oglavje mu je ostalo še na glavi. Žid ga je osleparil prav židovski. Petrov stari, dasi tudi ne več lepi klobuk je bil vendar le boljši, kakor ta židovski pobarvani in s prilepljenimi kraji. Z kacim veseljem se je pogajal z židom na videz tako človekoljubnim — in opeharil ga je tako! Ta izkušnja je bila za nepopačenega fantiča tako bridka, da se mu je udrl vroč tok solzá po licih.

Jokajočega doide dobro opravljen dijak, ki ga dobrosrčno povpraša, zakaj se joka. Peter mu uzroka ni hotel povedati, le - ta izkušnja ga je bolela preveč, ter ga samó vprašal po poti v jezuitski samostan. Ker je bil dijak slučajno tudi sam tjakaj namenjen, ponudi se mu za kažipota.

Molcé gresta svoj pot; ko dijak opazi, da gre Peter ves čas odkrit poleg njega, ugaja mu sicer velika uljudnost nepoznanega dečka, a napósled ga prične vest vendar le peči, da hodi fantič o mrzlem jesenskem dežji gologlav poleg njega. Reče mu torej naj se pokrije in še le sedaj mu razloži Peter, kako neusmiljeno ga je opeharil žid.

Med tem pogovorom prideta do jezuitskega samostana, kjer oddá Peter samostanskemu predstojniku priporočilni list iz Ljubljane. Pater ga čita tiho zase, ter poškili časih čez pismo po Petru, tresočem se od mraza in strahú, napósled pak mu, list prečitavši, reče, naj se ne bojí preveč, vse se bo dobro zvršilo, ako se bode le pridno učil; jutri naj le pride takoj v šolo in opoludne pred samostanska vrata, kjer se dijakom deli juha. Dijaku pak, ki je Petra privedel v samostan, ukaže, naj ga spremi k Jarneju Basaju, ki je poučeval takrat otroke necega bogatega trgovca in bil v njegovi hiši z vsem preskrbljen. Ta naj mu poišče kakega stanovanja.

Do srca ginen poljubi Peter patru roko. Zdajci so bile pozabljene vse doslé prebite težave in še židovska sleparija. Njegov vodnik ga je peljal tudi takoj k Jarneju Basaju, njegovemu ljubljenu popolubratu — vsaj Peter je še mislil, da je. A kupica Petrovih bridkih izkušenj za ta dan še ni bila polna. Petra ugledavši, zlasti pak, ko mu je ta jel popolnoma odkritosrčno pripovedovati, kako jo je popihal iz Koménde brez védnosti župnikove in Basajeve, zgrabi Jarneja tolika jeza, da prične po ubozem Petru neusmiljeno udrihati. Ko se njegova jeza nekoliko unese, začne mu pridigovati, kako pregreho je storil, da se je svojim

dobrotnikom tako po tihotapsko ukral. Peter sprejme oboje z jednako udanostjo, tepenje in pridigo, ter poslušá Jarneja, kakor otrok svojo mater, ki mu očita njegove budalosti, ker ni si skoraj mogel misliti, da bi ga smel Jarnej sploh drugače sprejeti. Napósled je pak Jarnej vendar le jel premišljevati, kaj naj počne. Ker je bil Peter že tu, in ker se je zatekel k njemu, zapoditi ga vendar ni mogel domóv. Poišče mu dijaškega stanovanja ter plača zanj takoj za vse leto. Na obed pak je hodil Peter opoludne pred samostanska vrata, kjer se je dijakom delila juha.

Sicer je Peter prebil mnogo, a svoj namen je vendar le dosegel. Stopil je v četrto šolo in se odlikoval pred vsemi drugimi učenci. Bil je ljubljeneec vseh svojih učiteljev, ki so mu preskrbeli že takoj drugo leto jako lepo službo pri necem bogatem moži, kjer je poučeval za dobro plačilo njegova dva sinova. Preskrbljen ni bil samó z vsem potrebnim, ampak zaslužil si je vrhu tega še toliko, da se je mogel čedno oblačiti in si nakupiti potrebnih šolskih pomočkov.

V najboljših razmerah živeč je dorastel dvajset let in dobil kot prihodnji duhovnik že prve štiri blagoslove. Od Jarneja Basaja ni potreboval nikake podpore več.

Sicer pak tega že davno ni bilo več v Gradci. Že drugo leto potem, ko je prišel Peter v Gradec, popustil je mesto, obesil učenje na kol ter jo potegnil necega dné z nekim skozi Gradec potujočim hrvaškim polkom. Veselja za učenje že prej ni imel velicega. Sedaj bi mu bil pač tudi Peter lahko očital, kako urno je storil svoj sklep, mnogo urneje kakor Petér, komur je njegovo ukrepanje ukralo pač marsikako noč.

A predno sta se poslovila, moral je Peter vprašati Jarneja še nekaj, povprašati ga po najvažnejšem slučaju svojega življenja, po svojem rojstvu. Odkar se je zavedal, preganjale so ga te misli. Da ni Jarnejev pravi brat, in morebiti celó po polubrat ne, spoznal je dosti zarana. Sicer so ga vzgojevali Basajevi prav prijazno, a bistri deček je vendar kmalu čutil, da drugače kakor Jarneja in mnogo menj pristrčno in ljubeznivo. S celó neusmiljenimi rokami pak so rili v Ljubljani po njegovi rani, kjer so ga razposajeni dečaki vrstniki nazivali s priímki, s kakeršnimi brezsrčni ljudje zmerjajo nezakonske otroke. Srce bi mu bilo takrat počilo od žalosti. Imel ni ničesar, bil je ubog, da se je samemu sebi smilil, toda naj bi mu Bog dal vsaj to, kar dá sicer skoraj vsacemu človeku, prave roditelje, a Peter še teh ni imel. Kdo mu je bil oče, kdo mati?

Vsaj to je hotel torej Peter dognati, predno bi se poslovil od Jarneja za dolgo, morebiti celó za vselej. A tudi Jarnej mu ni védel družega povedati, kakor da so ga necega lepega polctnega dné pred dvajsetimi leti našli gospod župnik pred pragom svojim. Niti Basaj ni njegov

oče, niti Basajka mati njegova. To je bil za Peter jako hud udarec; dosedaj je menil, da pozna vsaj jednega roditeljev svojih, a ta izpoved mu je odvzela oba. Ljubljanski fantalini so torej vendar pravo trdili, bil je torej res nezakonski otrok.

Sicer pak mu Jarnej svetuje, naj pozvé o svojem rojstvu kaj pri komêndskem župniku, ta mu bode utegnili morebiti kaj natančnejšega povédati.

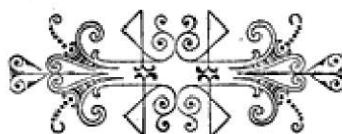
Tako se ločita prijatelja.

Peter sklene, ko dovrši svoje študije, oditi takoj v Komêndo, kar bi bil moral skoraj že sicer storiti. Dokončal je vse bogoslovske študije in sicer — kar se nam pač čudno zdí — ne da bi ga bil kdaj vprašal kdo po rojstvenem listu. Ves čas njegovega učenja v Ljubljani in v Gradcu vpisovali so ga po hišnem priimku za Petra Pavla J e r a s a. A sedaj, ko naj bi ga posvetili za duhovnika, povprašali so ga vendar po njem. Jezuiti so mu dali sicer najizvrstnejša šolska spričevala, hvallili ga zavoljo njegove velike nadarjenosti, toda v duhovnika ga po cerkvenih postavah niso smeli posvetiti, dokler ne dokaže svojega zakonskega rodú z rojstvenim listom. Tudi Jezuiti mu svetujejo, naj gré v Komêndo k ondotnemu še živečemu župniku, morebiti utegne le-tá razjasniti temó, ki objema rojstvo njegovo.

Tudi to ga je moralo doleteti. In sicer o času, ko je bil že blizu tega, da se mu izpolnijo najvročejše želje njegove. Mnogim v jednacih razmerah nahajajočim se ljudem je utrpnilo srce po tacihih bridkih izkušnjah popolnoma, zaprlo se je svetu in vsemu človeštvu, toda Petrov železni in blagi značaj je vedel prebiti tudi ta udarec. Sicer užaljen, vendar gledé svojega upanja niti najmenj dvoječ, odide takoj l. 1743. zopet peš v Komêndo h gospodu župniku.

Že osiveli starček se je močno začudil, ko se mu predstavi mladi klerik, o katerem ni zvedel niti besedice, odkar jo je tako po tihotapsko potegnil v Gradec, zarad česar ga je mogel še le sedaj okarati. Sicer pak ga je prijazno vzprejel in mu dejal, naj se okrepčá in odpočije pri njem. Drug dan mu razloži Peter, čemu je prišel. Župnik ga pelje v svojo sobico, kjer mu prične pripovedovati o rojstvu njegovem.

(Dalje prihodnjič.)

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

Pred kacimi tri in dvajsetimi leti je prišel prevzvišeni gospod komendator tukajšne komende vitez Maria Testaferata z Malte semkaj, da si ogleda komendo, nekaj pa tudi zato, da si utrdi po dolgi bolezni zdravje svoje, ker se mu je svetovalo, da mu bode čvrsti gorenjski zrak mnogo bolje dèl, kakor oni na Malti. Letá me je sprejel takrat za najemnika te šempeterske komende. Bil je dober, ljubezniv mož, v teh-le dveh najboljših sobah je stanoval več kakor jedno leto.

Za postrežnico si je najel deklico iz poštene kmetske hiše na Krškem, v katero se je vitez popolnoma zagledal. Le-ta je bila tvoja mati!

„Torej res — nezakonski otrok!“

Za nekoliko časa umolkmeta oba in Petru se uderó vroče solze po licih, potem pak povzame gospod župnik zopet besedo.

„O ti zvezi gospoda komendatorja z njegovo postrežnico se ni slutilo kar nič. Ko je minilo leto, odpotoval je komendator sicer ozdravljen, a vedno še molčeč in v sé utopljen na Malto, postrežnica pak je odšla takoj po njegovem odhodu stráni od tod ter se vrnila, kakor je dejala, k svojim roditeljem na Krško, ne da bi se dalje kdo zmenil za njó.

Minilo je najst mesecev po odhodu komendatorjevem, ko me izvabi necega jutra jok malega otroka ven pred duri, in tu sem našel tebe.

Da se te nisem Bog védi kako razveselil, to si lahko misliš. Vse moje prizadevanje zaslediti človeka, ki te je položil na prag moj, bilo je zastonj in oddal sem te Jerasovki v vzgojo; da si tako visocega rodu, ni mi prišlo ne jedenkrat na misel. Še le čez mnogo let sem zvédel slučajno vso skrivnost, a zdelo se mi je potrebno zaradi visocega stanu tvojega očeta o tem popolnoma molčati. Tvoja mati, čuteča se noseča, ni šla po odhodu komendatorjevem na Krško k svojim roditeljem, kakor je dejala, ampak v Ljubljano k teti svoji, čuvajki na ljubljanskem grádu. Tu je ostala do poroda. Druzega majnika l. 1721. te je porodila ter te dala v šenklovški cerkvi v Ljubljani na skrivnem

krstiti za Petra Pavla. Sebe in tebe je skrivala jako pazno pred ljudmi in ko je vstala z otročje postelje, odpravila se je peš s teboj iz Ljubljane semkaj ter te položila na prag moj. Od tega dné je izginila; živa duša ni zvédela ničesa o nji, zastonj so pozvedovali za njó in tudi danes čez dve in dvajset let ne vemo ničesa, kam je izginila.“*)

To rekši seže župnik v svoj predalnik ter mu izroči iz njega izvorni rojstveni list.

„In kaj naj počnem sedaj?“ Glavar vpraša župnika.

„Najbolje bode morebiti,“ meni le-ta, ako bi šel kar naravnost na Malto ter poskusil tam srečo svojo, kajti Testaferata, oče tvoj, živi še tam in on ti bode pač najlože preskrbel papeževoga dovoljenja za duhovski stan ter ti vrhu tega morebiti še dalje pomagal. „Kolikor je v moji moči,“ pravi župnik dalje, „podprem te že z nekoliko denarjem za pot in ti dam s seboj pismo za Testaferato.“ —

Kaj je bilo Petru družega početi, kakor napotiti se na to težavno in nevarno pot, če hoče doseči svoj tako zaželjeni smoter ter postati kdaj duhovnik. Ni se dolgo premišljeval, temveč dejal, da pojde, in že malo dnij potem se je poslovil od župnika in šel preko Ljubljane in Reke v Senj, od koder se je namenil na ladji odpluti na Malto.

Svoje dosedanje ime Jeras je izpremenil sedaj v „Glavar“, preloživši nekako očetovo ime Testaferata (= železna glava) na slovensko.

V Senj dospévši ne najde Glavar nobene v Malto namenjene ladje. Trebalo je torej čakati, toda njegovi novci so bili jako neznatni in so kmalu pošli. V ti zadregi so mu poiskali dobri ljudje jako dobre službe. Poučeval je v Senji otroke nekega bogatega trgovca Zandonattija,**) kjer se mu je jako dobro godilo. A dolzega pol leta ni odplula nobena ladja na Malto; da si nerad, čakati je moral te prilike, kar mu je sicer hodilo zeló v prid. Priučil se ni le italijanščini, ampak si pridobil s svojim uzornim vedénjem tako dober glas, da je došel celó do škofovskih ušes, ki je izrazil željo, da bi ga rad videl, in ga je povabil zato k sebi. Videč, kako hrépeni mladi človek po duhovskem stanu, obljubi mu škof, da mu preskrbí on sam papeževoga dovoljenja ter ga posveti za duhovnika. Naj ne hodi torej na Malto.

Toda Peter se ni hotel na polu pota do svojega očeta vrniti; gorko se zahvali dobrosrčnemu škofu in pravi, da hoče iti na vsak način na Malto.

Spomladi je napósled vendar priplavala v Senj ladja, na Malto namenjena. Trгоvec, pri komur je poučeval Peter, preskrbí ga z vsemi

*) Izrecno omenjam, da tukaj pripovedujem Glavarjevo življenje po Stratilovem spisu in s Stratilovimi besedami; a da pozneje dodajem temu spisu še svoje kritične opazke.

za tako dolgo vožnjo na morji potrebnimi stvarmi, plača zanj vožnjo in mu dá še vrhu tega nekoliko denarja.

Vožnja je bila s početka lepa. Tudi morsko bolezen je Peter prebil brzo, le jako slabega se je čutil po nji. A za kogar splete uroda bič, splete močnega. Zdajci se presuče veter in nastane hud vihar, ki se igra z ladjo kakor z orehovo lupino in jo zanese tri dni daleč od nameravanega pota. Toliko groze dosedaj Peter še ni prebil. A ta ni bila jedina. Tiste čase se je moral vsak popotnik sám oskrbeti z živežem za pot po morji. Peter ga je vzel s seboj toliko, da bi bil ravno shajal z njim, ko ne bi vihar prestregel ladje. Živež mu je pošel, ko ni bilo suhe zemlje še od nikodar zaznati in mimo viharja boriti se mu je bilo še z lakoto. Od svojih sopotnikov ni mogel pričakovati nobene pomoči; o tacih slučajih si je vsak sam najbližji, vsaj kdor je védel, koliko dnij jih bode še vihar zanašal po morji sem in tja. A tudi pozneje, ko je vihar ponehal, ni se popotnikom izboljšalo upanje, ker je nastala na morji tolika tišina, da se ladja jadernica niti z mesta premaknila ni. Sicer se je mornarjem posrečilo spraviti jo z velicimi težavami na pravi tir, veter se je uprl zopet v njena jadra, a minilo je takrat že par dnij, odkar je imel Peter poslednji grižljaj v ustih.

Še le za ves svoj denar in po dolgotrajnih prošnjah je dobil Peter od necega mornarja toliko kruha prepečenca, da je mogel za silo z njim shajati tri dni. Seveda s tem še niso bile pregnane vse skrbi; kaj, ko bi tudi v treh dneh ne bilo mogoče ugledati kópnega? Umreti bi moral od lakote.

In skoraj mu je to pretilo. Minil je jeden dan, minila sta dva dneva, a kópnega le še ni bilo ugledati; tudi tretje jutro so napenjali popotniki svoje poglede zastonj po kópni zemlji. Glavar je použil že zadnji košček prepečenca ter se izročil božji previdnosti, kar zakliče proti poludnevi mornarski fantič sedèč vrhu jambora: „Kópno, kópno!“ Ker je pihal jako ugoden veter, dospeli so tri ure zatem srečni na Malto.

Ladjo zapustivši hiti Peter takoj v glavno mesto Valetto, kjer je bil sedež redovniških vitezov. S kako utripajočim srcem je Glavar stopil v vežo viteške palače, mislimo si lahko, ker ta pot k očetu ni le bila težavna, ampak tudi nevarna. Bog védi, kako ga bo oče vsprejel in kaj bo dejal o njegovem prihodu, ko bo stala kakor iz tál vzrastla pred njim živa priča njegovega mladostnega greha, storjenega z lepo postrežnico. Sedaj seveda že osiveli vitez je menil morebiti, da je izginil, Bog védi, kdaj že, najmanjši sled tega greha s sveta, a zdajci naj bi mu stopil Peter pred oči! Že zarad njegovega visocega

stanu, še več pak zaradi cerkvene obljube, ne smela bi zvédeti živa duša, da mu živi sin, in mogoče bi bilo, da bi oče poskusil vse pomočke, da ostane toliko časa zakrivana skrivnost tudi še na dalje zakrita; morebiti bi celo smrt na pomoč poklical, ugibal je Peter, in noge so se mu šibile od strahu in od oslabelosti zaradi velike lakote, ki ga je trla, in zaradi nevarnosti, ki jo je ravnokar prebil na morji.

Prvo, kar je ugledal v velikanski palači, bila je krasno opravljena straža vélicega predstojnika malteškega reda. Srčen in v svojo usodo upajoč stopi v pritlično odprto sobo, v kateri je sedel lepo opravljen gospod. Prijazno gre le-ta Glavarju naproti ter ga vpraša, česa želi. Med obilimi prikloni se opravičuje Glavar ter pové napósled v italijanskem jeziku, da želi govoriti z gospodom komendatorjem baronom Testaferato, za kogar ima neko pismo.

Lepo opravljeni gospod je bil Testaferatov komornik Bernardo. Boječe vedénje in tuja nemška noša mladega klerika je vzbudila njegovo pozornost. Ugenil je lahko, da ni z Laškega, ampak od severja kod. Uljudno ga vpraša torej, odkod je prišel.

„S Kranjskega, blagorodni gospod!“ odvrne Glavar.

„E kaj še!“ nasmeje se tako zelo počesčeni Bernard, „na meni ni nič blagorodnega, jaz sem le Bernardo, sluga ónega gospoda, ki ga iščete. Toda, ali mi verjamete!“ dostavi smehljajoč se, „da vé m, kdo ste Vi? Ali verjamete, da vé m, kdaj, kje in kdo Vam je dal življenje? S kratka, Vi ste sin mojega gospoda, barona Testaferate.“

Glavar se prestraši, kakor bi bilo z jasnega treščilo prádenj. Ta odločni glas Bernardov ga je omamíl popolnoma. Doslé je menil, da razven njega in komendskega župnika ne vé nihče za njegovo skrivnost, toda sedaj jo je čul na tuji zemlji iz ust tujega človeka. Kdo mu jo je li izdal?

Ves potr t mu pritr di Glavar, da je res tako; da je on res Testaferatov sin in ga prosi, naj ga nikar ne stori nesrečnega.

Glavar je bil svojemu óčetu tako zelo podoben, da ga je sluga spoznal prvi hip.

„Ali bi ne mogel takoj govoriti s komendatorjem?“ vpraša Peter.

„Sedaj ne!“ odvrne sluga, „kajti vrši se ravno zborovanje vsega kapitlja. Toda sédite in kadar seja mine in se gospodje razidó, oglasim Vas takoj pri njem.“

Da pak ne bi Peter preveč trpel v svojem velicem strahu, jel ga je jako izgovorni sluga zabavati in sicer v slovenskem jeziku. Trenutek za trenutkem je prinašal Petru novo iznenadenje.

„Tudi jaz sem Kranjec,“ dejal je Bernardo. „Gospod moj me je vzel v službo jeden mesec pred svojim odhodom s Kranjskega. Mater

tvojo, komendatorjevo postrežnico, poznal sem dobro, in že takrat se mi je zdelo nekaj, o čemer se nisem motil, kakor vidite.“

Pravil mu je na dolgo in široko o tem in onem; Peter pak je le poslušal in molčal trepetaje pričakujoč, kaj mu prinesó prihodnji trenutki.

Njijin pogovor so presekali obili glasovi in koraki v dvorani nad njijino glavo. Seja se je končala. Vsa kri šine Petru v glavo, ko ustavi sluga zabavo s kratkimi besedami: „Gospodje se razhajajo in jaz Vas hitim oglašat očetu Vašemu.“

Peter ostane sam s svojimi razburjenimi mislimi, ki so mu hotele razgnati glavo. Da bi videl odhajajočo gospôdo, stopi k oknu, odkoder se je videlo na dvorišče. Mnogo mnogo črno opravljenih in bogato okrašenih gospodov z velicimi vlasuljami je stopalo ponosno proti njemu. Ako bi bil imel le še količkaj poguma, le-ta pogled vzel bi mu še tega. Polastila se ga je smrtna groza in sedaj je bil do dobra prepričan, da ga oče njegov, komendator, ki je morebiti še višji gospod kakor drugi, ne more spoznati in nikoli ne spozna za sina, in da ga ne čaka družega kakor smrt. Ta misel mu vlije v njegove do smrti utrujene in sestrane dane ude novo moč; kvišku skoči ter dreví brez zavesti ven in zunaj dalje ob morskem obrežji, ne ozirajoč se niti na levo, niti na desno, dokler ga ne zapusté moči. Ves spehan séde na kamen, da malo počije in dobi duška.

Še jedenkrat premisli vse, in napósled ugane, da kaj hujšega mu komendator pač ne more storiti, kakor če ga umori; Bog vé koliko pa to njegovo ubogo življenje tudi ni vredno. Vmes se mu pak vendar tudi oglasi upanje, češ, mogoče je pa tudi, da ga ne umori, saj je vendar njegov oče! Morebiti je dobrega srca in bo celó še neizrečeno vesel, videti svojega sina, o katerem doslé še védel ni, je li še živ, ali ne.

Ko se mu nekoliko umiri kri, sklene vrniti se, naj se zgodí ž njim, kar koli hoče. Poznal bo vsaj očeta svojega. Da bi Bog vse obrnil na najboljšo plat, poklekne ter ga prosi pomoči; potem vstane in se vrne proti palači. A noge se mu vendar le šibé. V nekaterih trenutkih je predirjal to pot, katere sedaj nikdar ni hotelo biti konec. Napósled pak dospè čez kake pol ure vendar do palače. Zopet gré trkat na Bernardova vrata, a bila so zaprta in razven preklicane straže, ki mu je napravila že poprej toliko strahú, ni bilo niti žive duše na spregled. Nepopisno truden in lačen, da bi skoraj od gládu poginil, — saj ni imel že tri dni grižljaja med zobmi — séde na kamenito klop pred Bernardova vrata. Stati že več ni mogel; pozneje je večkrat pravil svojim prijateljem, da takrat je izkusil oni čút, ko človek v ne-

svesti pozabi vse. K sreči pripelja pot Bernarda semkaj, ki sam ni védel, čemu naj se bolj čudi, ali da vidi Glavarja sedaj tu, ali da je ubogi človek skoraj brez zavesti.

„Za Boga svetega, kaj pak Vam je vendar?“ pravi mu, „in kje ste bili v tem? Šel sem Vas oglašat, pa ko sem prišel po Vas — izginili ste, kakor bi Vas z metlo pometel. Gospodu komendatorju sem napravil že malo skomino o Vas, a ko sem Vas prišel iskat, — saj sem dejal, kakor bi Vas bil z metlo pometel. In pa še to! Gospod komendator so se nad menoj znašali, da je bilo groza, ker Vas nisem mogel dovesti. Na vse strani sem razposlal sluge, naj Vas poiščejo, a mrcin še ni nobenega nazaj. — Sicer pa, da ste le Vi tukaj. Ne morem Vam povedati, kako sem vesel.“

Toda Glavarju je bilo še kaj družega na mislih, kakor Bernardova zadrega. „Vode, kozarec vode!“ vzdihne, da ga Bernard komaj čuje. — Kolikor so ga hotele noge hitro nesti, stekel je Bernard stráni, a nekolikokrat se je spotoma vendar ozrl, če mu tujec morebiti ne namerava zopet odteči ter ga drugič spraviti v zadrego. V kratkem se vrne s steklenico žlahtnega vina, katero Glavar popije v malo duških.

Vino mu je délo jako dobro.

„Sedaj pa me vedíte h gospodu komendatorju!“ pravi Bernardu, in gre ž njim po dolgih mostovžih in širocih stopnicah velikanske palače. Pred visokimi vrati obstojita napósled. Toliko krasote, toliko bogastva, tako prostornih soban, okrašenih z marmorjem, slikarijami in dragocenimi tapetami Peter ni še videl. Skoraj stopati se ni upal mimo teh dragocenostij in jedenkrat in drugikrat ga je moral Bernard podrezati, naj gre le dalje.

Do tretjih vrat dospevšima njima zdajci stopi krepak, črno oblečen gospod nasproti. Bel redovniški križ se mu sveti na prsih. Sedaj še le je obžaloval Glavar iz dna srca predrznost svojo, toda, ker ni védel storiti družega, potegne list komendskega župnika iz žepa, poklekne pred komendatorja ter mu ga pomolí: „Tu je pismo in usoda moja!“ Več ni mogel govoriti, strah in jok mu zadušita besede na jeziku.

Komendator razgrne pismo, prebere nekoliko vrstic in pogleda mladega, pred njim klečečega moža. A predno še prečita list, skloni se h Glavarju, podá mu tresočo roko ter mu reče: „Surge, mi fili! — Vstani, sin moj!“ Vzdigne ga in iskreno poljubi na čelo. Sedaj še le prečita list do konca, prime Glavarja za roko in véde s seboj v svoj kabinet, kjer mu reče sestí, kar je bilo Glavarju pač več kakor treba. Bernardu pomignivši, da ga tu več ni treba, pravi Glavarju po italijanski: „Sin moj, sam Bog vé, da nisem jaz kriv tvojega dosedanjega uboštva.“

Še le danes sem zvedel po Bernardu, da si na sveti. Tvoja mati mi niti zinila ni, da te bo kdaj povila. Na jedno stran sicer obtežen, sem na drugo popolnoma nedolžen. Gotovo se ti nečem kazati neusmiljenega, odurnega očeta, toda ta najina skrivnost ne sme na dan. Zarad mojega stanu, zarad moje veljave mora ostati to skrito, vsaj dokler ne umrem. Če bi kdo pozvedoval, reci, da si sorodnik kacega kavalarja iz Ljubljane na Kranjskem; roditelji njegovi so te poslali k meni, da se priučiš italijanščini in francoščini. Tudi jaz bom tako govoril. Seveda, če mi bodo moji to tudi verjeli,“ dostavi komendator smehljaje, „tega tudi jaz ne verjamem, ker si mi le preveč podoben. Sicer pak je s tem varovana dostojnost, in to je dovolj. Mi redovniki, ki poznamo človeške slabosti jako dobro, zakrivamo tuje in svoje radi s plaščem krščanske ljubezni. Bernardu sem ukazal strogo molčečnost. Bati se ti torej ni nikogar, toda — kako si blede, kaj ti je? Ali si bolan?“

„Že tri dni nisem imel gorke žlice v ustih,“ odgovori Glavar. „Danes zjutraj sem použil poslednji kósec prepečénca.“

Sedaj še le je videl oče revo sina svojega. Gorke solze se mu uderó po lici, in hlastno, da se je hotela vrvica odtrgati, potegne za zvonec, naj Bernard urno, urno prinese jedil.

Prigovarjati Glavarju pač ni bilo treba. Ne meneč se za komendatorja, plane na jedi s tako slastjo, da mu je moral oče svetovati, naj se ne prehití, in naj rajši še nekoliko časa lakoto trpí, ker je njegov želodec preslab. Le piti mu dovoli, kolikor mu poželi srcé. Po končanem obedu je moral Glavar pripovedovati vse, kar je doživel. Opisoval je komendatorju svoje pastirjevanje, kako si je želel priti v šole, kako jo je popihal iz Ljubljane, kako je bil v Gradci sprejet in kako ga je spremljala sreča ves čas do komendatorjevega praga. Marsikaterikrat je vzdihnil Testaferata iz dna srca, ker je bil gledé sinovih bridkih izkušenj popolnoma nedolžen.

„Z obleko si vsaj dobro preskrbljen!“ vpraša ga čez nekoliko časa.

Z ramami zmajevaje se ozre Glavar po obnošenih cunjah, češ, to je najboljše in vse, kar imam. Pač je imel še nekaj druge obleke, a le-to je pustil na ladji, ker ga je bilo sram vzeti jo seboj. Bila je še slabša.

„Sedaj pak idi spat!“ pravi Testaferata Glavarju, „ker treba ti je zeló. Jutri se pomeniva dalje. Le sladko spavaj,“ reče mu, ter namigne Bernardu, naj mu odkaže spalnico, kjer je bilo že vse zanj pripravljen.

„Ali Vam nisem dejal!“ pravi zgovorni Bernard, „kako prijazen in dober gospod so naš komendator,“ in postavi pred Glavarja sreberni dvorogljat svečnik. „Lehko noč! Pa mirno počivajte!“

Kako gorko je stisnil Glavar prijaznemu Bernardu roko! Pal je potem na kolena in se iskreno zahvalil Bogu, da se je njegova usoda zasukala na tako lepo stran. Legel je, sanjal sladke sanje ter spal dolgih šestnajst ur. Solnce je šlo že na poludne, ko se prvokrat prebudi na Malti.

Kdaj bi bil mislil, da bo tako dolgo spal! Ves prestrašen skoči kvišku, da bi se oblekel, a njegove obleke ni bilo videti nikjer: namesto nje pak je ležala pred njim vsa nova obleka, kakeršna se je spodobila kleriku in kavalirju tedanjega časa. Med Glavarjevimi spanjem je izgotovil krojač črno svileno obleko in kakor sneg belo perilo. On in njegovi pomagači pač niso zatisnili vso noč očesa.

Ko se Glavar obleče, bil mu je že tudi Bernard takoj za petami, poročajoč mu, da ga pričakuje komendant ter želi govoriti z njim.

Brzo odide Glavar k očetu, čakajočemu ga že nestrpno na bogati, damastni sofi. Ginen mu poljubi Glavar zaradi tolike skrbljivosti roko ter se mu hoče zahvaljevati, toda Testaferata, oveseljen, da je Glavarja tako poživilo spanje, prestreže mu besede, želi mu dober dan, in mu reče: „Sédi, Peter! Kar si mi včeraj pravil o svojem življenji, ponovil sem si minulo noč. Izkazal si se vrednega sina. Človek, ki nima zupanja v samega sebe, ne velja nič. Lastna jakost, lastni pogum, morejo človeka povzdigniti iz najhujših zadreg. Vesel in srečen se ozira človek na sicer trnov pot za seboj, na vspeh svojega duha, na samega sebe! — Kaj si bil kdaj? — Nič! Pastir bi bil moral ostati vse svoje žive dni. Toda tvoja duša, tvoja vnetost do znanja ti je dala pogum, potrpežljivost, vztrajnost, in dospel si, sam po sebi, daleč dovolj.“

„Ugaja mi,“ nadaljuje Testaferata po kratkem molku, „da si se odločil za duhovski stan. Jaz sam ne vém, kako bi dejal, ali sem popolnoma duhovnik, ali nisem. Dostikrat se čutim v tem stanu silno srečnega, časih pak zeló nesrečnega, sin moj! Pomisli torej dobro, kaj nameravaš! Ako pak ostaneš pri tem, meni je tudi prav, ker v tem stanu ti morem najlože dalje pomagati. — Gledé dovoljenja ti ni treba čisto nič skrbti. V Rimu nam ne odrekó radi kake prošnje. Jedno leto pak ostani vsekako pri meni. Priuči se našega jezika in naših običajev in zatem bodeva že še nadalje govorila o tem, za kar si se odločil. Še nekaj! Žepne ure neki nimaš. Ná jo, vzemi jo ter jo nosi v spomin na očeta, ki napnè vse svoje moči, da pozabi sin njegov dosedanje bridkosti.“

(Dalje prihodnjič.)

„Tudi meni se je dostikrat zdelo, da se to ni moglo zgoditi naravnim potom, ampak da je tista ženska mu to napravila, Bog vé s čim.“

„V srednjem veku bi jo bili sežgali kakor copernico.“

„Oj, take ženske bi tudi zdaj zaslužile, da bi se sežigale na grmadi,“ meni gospá Pepita; „in ž njimi taki možje.“ —

V tem, ko je Pepita pripovedovala o svoji nesreči in svojem trpljenji, pomikal se je voz enakomerno dalje in že se je prikazala za drevjem skrilnata streha kolodvorskega poslopja.

„Kam ste zdaj namenjeni?“ vprašam, ko izstopiva na kolodvoru.

„Uganite! Pa saj ne boste! V Ameriko!“

„Pa ne naravnost,“ odvrnem in se smejem.

„Vi mislite, da se šalim. Danes res še ne pojdem. Ali pripravljeno imam vse in v malo tednih bodem plavala po morji v novi svet. Tam imam prijateljico, ki me vabi, da pridem in mi je preskrbela že dobro službo v velikanski fabriki za perilo. Sina vzamem s seboj. V Evropi pustiva staro svoje ime, vse žalostne spomine in začneva na novo živeti v Ameriki. Jaz že težko pričakujem dneva, da odidem. Kadar se bode Vam Evropa tako zamerila, kakor meni, pridite za menoj!“

„Zameri se življenje človeku tu in tam, a mirú in zadovoljnosti ne najdemo nì v starem, nì v novem svetu. Za Evropo pa vsaj znam, pri čem sem, američanskih na pol Indijancev bi se moral še le privaditi, za kar sem prestar. Srečno potujte!“

Ločila sva se in se peljala vsak na svojo stran, jaz proti Ljubljani, Pepita v Gradec. Ali je šla, in kedaj je šla preko morja, ne vé.

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

II.

Tako pripoveduje Stratil!

Res, z gorečim navdušenjem in ljubezni polnim občudovanjem je opisal Glavarjevo življenje, ki je zanimivo, kakor bi se bila usoda ravnala po kakem načrtu, napisanem od izurjenega romanopisca. Ubog slovenski najdenček, ki ni poznal nì matere nì očeta, postal je imovit graščák, jeden največjih dobrotnikov trpečih svojih bratov in uzor

slovenskega rojaka. In ne dosti menj čudno se je snulo Jarneju Basaju življenje. Kmetskega očeta sin je došel do generalskega dostojanstva.

Ko sem iskal virov, tikajočih se Glavarjevega življenja, posrečilo se mi je dobiti v roko tudi pisma, ki jih je Testaferata dopisaval Glavarju. Izročil mi jih je sedanji Glavarjev beneficijat, č. g. Jožef Lomberger, za kar mu izrekam tu najpresrčnejšo zahvalo svojo.

Ta korespondenca, ki obseza več sto v italijanščini pisanih listov, pričanja se z letom 1744., ko se je bil povrnil namreč Glavar z Laškega na Kranjsko v Komendo.

Testaferata je bil laški baron in vitez malteški, porojen 10. oktobra 1678. leta na Malti.*) Red malteških vitezov, najbogatejši morebiti med vsemi redovi, imel je obilo posestev po vseh evropskih deželah, jedno tudi na Kranjskem v Komendi pri Kamniku. Užitek te komende se je oddal baronu Testaferati l. 1698. Ko so ga leta 1704. posvetili duhovnikom, prišel je na Kranjsko, kjer je ostal skoraj trideset let.**)

Papeževa milost ga je odlikovala z dostojanstvom prelatov ter ga poklicala s Kranjskega na Laško, kjer je služboval najprej v Raveni, potem v Tiferu, Nurziji in Askoliju. Odhajajoč s Kranjskega je oddal komendo v najem nekemu Simonu Čebulu („Zebull“), pozneje pak, bodi si, da se ni oglasil noben najemnik, bodi si, da so najemniki preveč oškodovali komendo, dal jo je oskrbovati nekemu duhovniku Jarneju Bitencu, ki pak je tako nemarno gospodaril, da je spravil Testaferato v hudo jezo. Računi so postajali vedno bolj zmedeni, napósled mu jih celó še več pošiljal ni. Poslednje leto je poslal iz komende, ki je v najemu prinašala petnajststo goldinarjev, samó petsto goldinarjev. Vsled tega je sklenil Testaferata ozreti se po kakem drugem najemniku ter pisal v ti stvari komenskemu župniku Roglju. Vršilo se je to baš oni čas, ko je prišel Glavar iz Gradca po končanih teologičnih studijah nazaj na Kranjsko ter ugibal, kaj početi. Sicer v pismih to ni omenjeno, a vse kaže na to, da je Rogelj, stari župnik, svetoval Glavarju, naj gre na Laško poskusit svojo srečo, morebiti bode dobil komendo v najem ali vsaj v oskrbovanje. To bi bila zánj zlata žila.

*) Biografijo njegovo je spisal Glavar sam. Nahaja se v komenskem arhivu v knjigi: *Litterae fundationales beneficii curati Glovariani*.

***) V naslednjih citatih našel bode pazljivi čitatelj marsikatero hibo, kar se tiče pisave in jezika, ki naj jo pripisuje Testaferati, kajti citate sem prepisal iz originala z vsemi slovniškimi pomotami.

Ascoli 26. Novembre 1744. che la mia ultima partenza da Coda mia Commenda sequi al 10. di Aprile dell'anno 1734.

Ascoli 29. Agosto 1748 29 anni, che amministravi mia Commenda.

Ascoli 5. Settembre 1748 per lo spezio di 29 anni, che io mi trattenui in codeste parti (scil. in Commenda).

Glavar, ki takrat ni imel še niti jednega duhovnega blagoslova, ni se pomišljal dolgo ter se napotil proti Laškemu. Če se je s Testaferato morebiti pismeno pogajal, ne vémo, a skoraj bode tako, kajti potoval je preko Senja, ki pač ne leži na poti na spodnje Laško. Navadna pot je bila takrat kakor sedaj preko Trsta in Benedek. Tu v Senji je dobil takoj službo; poučeval je otroke nekega bogatega „commissario“ Zandonattija. V ti hiši pak je bil Testaferata jako dobro poznan in celó dober prijatelj Zandonattijevega očeta.*) Ako pomislimo še, da se Testaferata, živeč skoraj dolzih trideset let na Kranjskem, vendar ni priučil niti nemščini niti slovenščini, jasno je pač, da je ravno on svetoval Glavarju iti preko Senja; kajti, če se je hotel Glavar ž njim razgovarjati, kazalo mu je priučiti se italijanščini. A klical ga sam ni k sebi, kar v nekem pismu odločno zatrjuje.***) Glavar se je podal k njemu iz svojega nagiba in na svoje troške. Razven komende ga je gnal še drug uzrok na Laško. Pričakoval je, da mu bode visoki in gotovo vplivni komendator pripomogel do tega, da ga posveté duhovnikom, kar pak nezakonskemu otroku kanonično pravo ne dopušča. Le papeževo dovoljenje bi moglo odstraniti to oviro. Duhovenstvo pak je bila njegova najvročejša želja.

Kako ga je Testaferata sprejel, ne vémo; pač pa vémo, da je prišel Glavar k njemu v Ascoli, kjer je takrat služboval (kajti na Malti Glavar ni bil nikoli) ves raztrgan in bos; oblekel ga je Testaferata od nog do glave;***) toda tako po očetovsko, kakor nam Stratil pripoveduje, težko, da ga je sprejel. In tudi tako kneževsko Glavar pri Testaferati ni živel, kakor nam zatrjuje Stratil. V denarnih

*) Ascoli 5. Settembre 1748.

V tem pismu svetuje Testaferata, naj se Glavar v neki važni stvari obrne do Zandonattija, ki mu bo gotovo storil željeno uslugo ma quello almeno avrà qualche riflesso se non per Lei, almen per me, essendo io stato amico del dilui (Zandonatti) padre.

**) Ascoli 15. Giugno 1745.

Al che rispondo, che per le spese, del suo venire qui, fatte due anni sono, io non ho tenuto, perche non le dissi di fare questo viaggio . . . e per quelle accorse del suo andare da qui sino alla Commenda, quelle che sono state puramente necessarie, e non gia a capriccio, è ben giusto che io gli ele bonifichi, essendo stato mandatò da me.

. . . V. S. mi pare, che sia insaziabile

***) Ascoli 26. Agosto 1745.

. . . e si ancora perche lo scorgo intieramente contento di quanto bene sinora io gli ho fatto, che se veramente mi fosse figlio, non gli avrei potuto fare di piu, mentre, come ben sà, io qui in Ascoli nel presentarsi innanzi di me lo vestii e rivestii, anche in abbondanza, e di abiti, e di biancherie . . . conforme Lei stesso me lo confesso.

stvareh je bil gospod baron sila natančen mož in nikakor pri volji Glavarja rediti in z vsem potrebnim preskrbovati. Ker Glavar ob zraku ni mogel živeti, poskrbeti si je moral kake službe, naj si bode že katere koli. Toda tujec v Lahih ni smel pričakovati kake imenitne službe, zadovoliti se je moral s službo hišnika, „maestro di casa“, v Testeferatovi hiši. Služil je samó za hrano in kakov mal dar v obleki, in še to službo mu je Testaferata dal le iz prijaznosti, kajti predno je prišel Glavar na Laško, opravljal jo je ob enem njegov sluga, pozneje pa neki kapelan, Cipriano Antonini; in sicer oba brez kake doklade. (Pismo od 29. julija 1745.)

Že ta slučaj kaže, kako malo zanesljiv je Stratilov spis in kako se dogodki v ustnem poročilu tekom kratkih let zasukavajo in olepšavajo.

Glavar pak je bil tudi s to ubogo službico zadovoljen, saj je védel, da ne bo trajalo večno, kajti na Laško ni prišel, da bi tu hlapčeval; ampak da bi se mu izpolnile njegove najpresrčnejše želje, da bi mogel namreč peti sv. mašo; potem še le mu je hodila komenda na misel. Kar se tiče te stvari sta se s Testaferato kmalu sporazumela. Pogodila sta se, da pojde Glavar na Kranjsko, pregledat račune Bitenčeve ter da napiše Testaferati najnatančnejše poročilo o neskrbnem, morebiti celó nepoštenem poslovanji njegovem. Zato se je zavezal Testaferata povrniti Glavarju vse troške, ki jih bo imel na poti iz Askolija pa do Komende in mu dal pri odhodu 10 cekinov in 10 skudov, ker je Glavar dejal, da je toliko tudi porabil na poti doli na Laško. (Pismo od 24. XII. 1744.)

O ti stvari sta se torej lahko pogodila. Teže pa je bilo Testaferati izpolniti Glavarju drugo željo. Pač se je obrnil Testaferata do škofa v Askoliju, toda le-ta ni hotel nič védeti o posvečenji Glavarjevem. S tem pa je mislil Testaferata, da je že tudi storil dovolj; le še dober svet je dal Glavarju, naj se vrne v Senj in poskusi tam svojo srečo. (Pismo 24. sept. 1744.) Ondotni škof Benzoni je dober človek, morebiti mu bo ta storil, kar ni hotel storiti askolski škof.

Glavar je ubogal ter odpotoval proti Senju. Na poti pa ga je prestregel tako grozen vihar, da mu mornarji niso bili več kos. Prepustiti so mu morali ladjo, naj jo zanese kamor koli. Namesto v Senj, prijadrala je v Reko, kjer pak je slučajno bival takrat senjski škof Benzoni. Glavar si je moral reči, da je imel večjo srečo, nego si je je sam želel. Prebil je sicer mnogo nevarnostij, a bil tudi tem bliže svojega smotra. Na kopno stopivši pak vendar ni bil še končal vsega trpljenja. Slučajno je razsajala takrat kuga in v reško luko došle ladje so morale prebiti kontumacijo 21 dnej. Reški lazaret je bil takrat že prenapolnjen

in tako natlačen, da Glavarju celó postelje niso mogli preskrbeti. Spati je moral zavoljo tega na golih tleh in za zglavje mu je bil prag pri vratih. Celó govoriti ni smel z nikomer brez dovoljenja gospóskinega. (Pismo s 27. sept. 1744.)

Popolnoma drugače pak je popisal Stratil grozo in trpljenje, katero je prebil Glavar na morji. Ustno poročilo, po katerem je Stratil, kakor zatrjuje sam, (glej predgovor Stratilovega spisa,) deloma sestavil Glavarjev životopis, presukalo je celó kraj in čas tega viharja. Toda temu se ni čuditi. Glavar je pripovedoval v krogu dobrih svojih prijateljev rad svoje dogodke in njegov dolgoletni oskrbnik, neki Wisiack, zapisoval jih je in pravil dalje, toda v ustih poznejših pripovedovalcev so se ti dogodki tako izpremenili, da jih skoraj ni spoznati.

Testaferati je bilo sicer žal, da je dovolil Glavarju odpotovati v tako viharnem času, a tolaži ga s srečnim slučajem, da je našel v Reki škofa Benzoniya. „Sam Bog“, pisal mu je, „ki vse na bolje obrača, hotel je tako, da ste izstopili v Reki, kamor niste bili namenjeni, ampak v Senj ali Trst.“ (Pismo z 8. oktobra 1744.)

Nepopisljivo je bilo Glavarjevo veselje, ko mu je podelil škof Benzoni male bogoslove, vendar je pak še dvojil, če mu bode hotel podeliti tudi višje, ker manjkalo mu je do potrebne starosti še osem mesecev. Ovir je torej bilo na vseh koncih in krajih dovolj. Ker se ni drznil moledovati škofa Benzoniya tudi za to dispenzo, prosil je Testaferato, naj mu jo on preskrbi pri papeži. Testaferata je pisal takoj svojemu agentu v Rim, nekemu Marchesiju, ki je pozneje Glavarju jako pridno dopisoval, naj stori potrebne korake. (Pismo s 24. sept. 1744.) — Marchesi je storil tako, toda predno je bila došla papeževa dispenza, pisal je Glavar ves srečen, da je že postal mašnik in da mu je Benzoni spregledal tudi onih osem mesecev. Prvo sveto mašo je pel na Tersatu ter jo namenil v prid Testaferati. (Pismo z 8. oktobra 1744.)

Kdo pa je odstranil zapreke, tikajoče se nezakonskega rodú Glavarjevega? Čudno, da ni zaslediti o tem niti najmanjše besedice. Kdo mu je preskrbel potrebno dispenzo? Če mu jo je preskrbel Testaferata, čudimo se, da mu je ni očital; saj mu je pozneje očital celó one nepotrebne troške, ki si jih je napravil naročivši Marchesiju, naj preskrbi za Glavarja dispenzo zavoljo mladoletnosti. Ti troški gotovo niso bili veliki, in vendar mu jih je pozneje očital. (Pismo z 8. julija 1745.) Baron Testaferata je imel neplemenito navado Glavarju po desetkrat ali še večkrat očitati vse, kar mu je storil dobrega. V dokaz naše trditve navajamo le sledeče slučaje: „Bodite vendar s tem zadovoljni“, piše mu, „kar sem Vam storil dobrega, kakor bi bili res sin moj; jaz Vam nisem

mogel več storiti. Saj véste, da sem Vas tu v Askoliju, ko ste se mi predstavili, oblekel od nog do glave, z obleko in perilom v obili meri". — Potem: „Prejeli ste od mene toliko dobrot, da lahko rečem, da sem Vas prav iz cap in blata izvlekel.“*) Potem: „Na ta način in v ti obliki se ne ravna s svojim gospodom in višjim, ki sem Vas napravil za takega, kakor sem sam (t. j. za komendatorja; sicer pak je bil Glavar le najemnik komende). Premisliti bi morali stanje, v katerem ste se nahajali, ko ste se mi predstavili v Askoliju. Oblekel sem Vas od nog do glave, ko ste prišli nag in razcapan in grozna reva.“**)

Težko, da mu je preskrbel Testaferata dispenzo zavoljo nezakonskega rodu, sicer bi mu jo bil očital. Toda kdo mu jo je preskrbel, je neznano. Da je bil Glavar nezakonski otrok, vémo. V Šenklavži v Ljubljani imajo ga v krstni knjigi zabeleženega tako-le: „2. majo a. 1721. baptizatus est Petrus Paulus Glovar, illegitimus filius Bartholomei Glovar et concubinae ejus“ t. j. slovenski: „2. maja 1721. krščen je bil Peter Pavel Glovar, nezakonski otrok Jarneja Glovarja in njegove priležnice.“ O tem torej ni dvojbe, ne vé pak se, kakó se je tem oviram sam Glavar ognil pri posvečevanju. S tem pak je pobita tudi trditev, da se je Glavar tedaj drugače pisal, p. pr. Jeras ali pa Basaj in pobita je ona kombinacija Stratilova, da si je Glavar pridela še le po končanih teologičnih studijah to ime, češ, da ga je prevel iz: Testaferata, kar znači „železno glavo“. Ne, od rojstva že se je pisal Glovar ali Glavar, kajti v pisavi celó on sam ni dosleden.

Nadaljujmo pak njegov životopis. Dejali smo, da ga je škof Benzoni nepričakovano naglo posvetil mašnikom, toda celó ta kratki čas je bil predolg Testaferati, kateremu so v prvi vrsti le njegovi klemenški dohodki rojili po glavi. Ko je bil Glavar še ves utopljen v dosego svojega namena, svetoval mu je Testaferata, naj gre na Kranjsko po opravkih, ki mu jih je v Askoliju naročil: naj gre pregledovat Bitenčeve račune. Toliko pak naj vsaj poskrbi, da dobi nižje blagoslove; višje mu podelí

*) Ascoli 8. Agosto 1757.

V. S. che a ricevuta da me tanti e poi tanti benefici e grazie, che le ho levato per cosi dire de stercore e dalli stracci, si prende tanto ardire di scrivermi in questo.

***) Ascoli 4. Ottobre 1762.

Non è certo modo, ne maniera da trattare in questa forma al vostro Padrone e Superiore che v'ho dato certamente l'essere, qual son io. Dovete ben sovvenirvi lo stato in cui eravate, allora quando vi presentasti a miei piedi in Ascoli, ch'ebbi a rivestirvi da capo a piedi, essendo ivi venuto nudo e crudo e miserabile.

že ljubljanski škof; ako pak bi mu jih ne hotel, vrne se v Reko k Benzonijo še vedno lahko (Pismo z 27. avgusta 1744). A Glavar ga ni poslušal, naj ga je Testaferata naganjal, kolikor je hotel, ampak ostal je, dokler ni postal mašnik; potem pak se je seveda podal takoj na pot na Kranjsko.

Ako je bil Testaferata res Glavarjev oče, nosil bi se bil proti Glavarju resnično zelo neočetovski, zatrši v sebi vse nežnejše čute; več kakor Glavar in njegova sreča, bili so mu na mislih njegovi dohodki, in da Glavarju ni storil več dobrot, kakor za katere sta se pobotala, dokazuje naj naslednje pismo, katerega je poslal Testaferata za Glavarjem v Reko, takoj po njegovem odhodu iz Askolija:

„Po Vašem odhodu iz tega mesta sem zvedel od sluge Ivana ter se sila zavzel, da ste se predrznili vzeti v priloženem izkazku navedeno perilo, katero imam za svojo osebo. Res je, da ste mi dejali v jutru pred svojim odhodom, da Vam je treba še nekaj perila. Pa če se dobro spominjate, odgovoril sem, da si le-to, česar Vam je še treba, daste lahko napraviti v Ljubljani ali Komendi. Res je, da sem dostavil, da je smete vzeti, kar ga Vam je potreba za pot. Toda nikakor mi ni bilo mari, da bi smeli iztegniti roke po mojem finem perilu, še menj pa po onem, ki je s čipkami obšito. Nisem Vam dovolil polastiti se dveh svilenih robcev za rabo pri nosljanji duhana, ko ste pač védeli, da jih nimam odveč. In zato Vam zaukazujem in zapovedujem takoj vrniti mi vse moje perilo in ona dva robca, katera ste se predrznili vzeti in ki sta zaznamenovana v priloženem zaznamku in ne predrznete se v prihodnje več kaj takega ker žal Vam bo. Res bi si ne bil mislil, da mi utegnete kaj takega storiti, ko sem ravnal vendar z Vami tako ljubeznivo. V prihodnje se pazite, kajti védel Vas bom povsod zgrabiti in kakor ste me spoznali dosedaj dobrotljivega in ljubeznivega Vam nasproti, ravno tako bom sicer strog. Zdi se mi, da ste naročilo svoje slabo pričeli in ne bi imel rad, da bi je slabše končali. In, ali menite da je moje fino perilo za Vašo rabo? Oj, Vi bedak in nespametnež, kakeršni ste bili. Zagotovljam Vas prav resno, da ste me zeló razkačili.“ (Pismo s 15. julija 1744.)

Ravno tako malo ljubeznivo pisan je priloženi zaznamek:

„Perilo vzeto po g. Petru Pavlu Glavarju na potovanji v Germanijo (to je Kranjsko), ki je mora brez ugovora nazaj poslati in je vročiti gosp. Bianchelliju v Ankoni. Tri čepice s špicami; 3 svilne nogavice, 6 robcev, 3 ponočne čepice, 6 zavratnikov, 5 finih srajc brez špic, NB. in tiste s špicami, ki ste si jih vzeli in ki niso zabeležene v Vašem tu puščenem zaznamku: 2 manšeti s svilenimi špicami in drugi

2 brez špic; 2 svilena robca za rabo pri noslanju, NB. in vse drugo, kar ste vzeli brez izrecnega mojega dovoljenja.“

Testaferata je pisal Glavarju prav tako, kakor bi bil tat. Očetovske ljubezni je torej tu kaj malo zaslediti.

(Dalje prihodnjič.)

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

VII.

Dolgo, četrto stoletja je že, kar sem po tedanjem dunajskem „glasiji“ hodé nekemu sošolcu rojaku, stare uradniške rodovine sinu, z mladostnim navdušenjem razlagal in povelečeval narodnostno idejo, kot najmogočnejše gibálo in gonilo sedanjega veka. Tovariš moj — sedaj je za razmérno visokega uradnika tam doli nekje na italijanski meji — poslušal me je nekaj časa modro molčé, a napósled vsklikne nekako nejevoljno: Napoleonova iznajdba, dober pripomoček za politične namere, dokler je za rabo! Čez deset, dvajset lét ne bode živa duša več govorila o narodnostni tvoji ideji! —

Mož se je motil v svoji hladni uradniški modrosti! Preteklo je deset, preteklo je dvajset in več lét; ta in ona novóst je nastopila in minila; ostala, krepko je živela narodnostna ideja. Dà, zvršila je čudovite izpremembe, doprinesla je dela, katera smo gledali s strmečimi očmi! Krepko živi in mogočno jo vidimo še sedaj, in kdo vé, je li že dospela do svojega vrhunca! Tudi njen čas pride kedaj, gotovo; ko bode dosegla svoj namen, umaknila se bode tudi ona drugi, višji ideji; a sedaj, bodi nam po volji ali ne, gospoduje ona in nič se ne kaže, da bode skoraj konec njenega gospostva!

Kam pa merijo, poreče se mi, té besede tvoje? Ali hočeš, kakor nekđaj svojemu dunajskemu tovarišu, „Zvonovim“ bralcem razlagati in povelečevati narodnostno idejo? — Ne, tako préprost nisem; dobro mi je znano, kako živo narodno čutijo izobraženi krogi, v katere zahaja ta list; tudi ima pri njih ta ideja drugih, zgovornejših oznanjevalcev in prorokov dovolj, ko bi jih bilo potreba. Ali pa hočem morebiti zmernost in treznost oznanjati o splošni pijanosti in omótici? To sem bil nekđaj poskusil, ker se mi je zdelo potrebno, a rojaki moji me niso umeli, ali pa me niso hoteli umeti; nekateri pa so me celó hotoma krivo umeli in odgovor njihov — todà „mimo, mimo“! — „Kaj hočeš

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

Po novi maši je odšel glavar v Testaferatovem naročilu v Komendo. Dospel je tja zvečer. Slučajno pride kmalu za njim tudi Bitenc, odstavljeni oskrbnik v župnikovo sobo. Glavarja ugledavši se je prestrašil mož neizrečeno ter takoj ugenil, čemu je mladi človek tu. Glavar mu takoj ta večer ni hotel razodeti naročila svojega, pač pa je storil to drugi dan po obedu. Bitenc je bil ves potrj ter obljubil tekom treh dnij vse račune v red spraviti in res je delal noč in dan, izvzimši oni čas, ko je moral iti po svojih duhovskih opravkih. Ko je Glavar to poročil Testaferati, odgovoril mu je le-ta: „Ne vérujte mu nič, ker take obljube je meni delal že tisočkrat in bodite kakor razdražen lev. Ne prizanašajte mu, ker ne zasluži ozira ali poštovanja. Neskončno je zlorabil mojo dobrotljivost in dolgo potrpežljivost. Neizrečeno me je razžalil in razkačil. Ako bi imel kaj pomisleka, ne bil bi me prisilil tako daleč, da sem moral Vas tja poslati s tolikimi stroški in nevarnostimi. Bodite tako dobri, pak se znosite záme nad njim ter mu pokažite velik razloček med menoj in med njim, ker ravnati je hotel z menoj, kakor bi bila vrstnika in si jednaka, ta hribovec, stvar, ki sem jo jaz povzdignil do kooperature in oskrbovanja imetja svojega. Jedno celo leto mi ni niti pisal ter ne poročil, kaj se je v Komendi godilo; zato mu nisem več pisal po ónem pismu, katero sem mu, kakor véste, pretrgano poslal nazaj zavoljo nespodobnih izrazov, s katerimi mi je pisal. Jaz nečem nič več o njem vedeti ter ga nočem delj trpeti v svoji Komendi. Ko Vam bo oddal račune, zapodite ga z zaničevanjem in sramoto, ker ni zaslužil dobrot, ki sem mu jih skazal.“ (Pismo 15. oktobra 1744.)

Testaferata je bil sila razjarjen nánj ter izročil oskrbovanje začasno Glavarju, ki pak je védel, da bode gotovo on sam Bitencév definitivni naslednik. Testaferata je to tudi želel, toda previdni gospod je hotel Glavarja najprej poskusiti, če se mu sme tudi zaupati; zato mu je le naročil, naj pozvé za kakega bogaboječega in sposobnega duhovnika, ki bi hotel prevzeti oskrbovanje in kaplanijo v Komendi, kajti pravico, župnika in kaplane nastavljati, imel je Testaferata. Kadar ga

bo pa našel, naj mu ne pové tega takoj, ampak naj opiše Testaferati vse njegove lastnosti in sposobnosti. Znova pa mu zabičuje, da mora dati novi oskrbnik vso potrebno varnost, da bode dobro in vestno oskrboval (Pismo 15. oktobra 1744.)

Da bi pak Glavarja vspodbudil k vestnemu in pridnemu pregledovanju Bitenčevih računov, dostavil je konec pisma svojega nekaj, s čimer je védel, da bo zeló ustregel Glavarju. Pred mnogimi leti je namreč posodil Testaferata blagajnici cesarski 1650 gld., na katere je že skoraj popolnoma pozabil, ker ni dobival od njih niti obrestij. Ko sta ga Glavar in župnik Rogelj spomnila te svote, dejal je Testaferata, da bi bil morebiti pri volji ustanoviti beneficij še za tretjega duhovnika v Komendi. Glavar naj pozvé, če bode ta svota zadostovala; obresti pak mu je podaril takoj (Pismo 15. oktobra 1744.)

Iz tega je Glavar lahko posnel, da ga je odmenil Testaferata naslednikom Bitenčevim. Z vso mladeniško navdušenostjo se je oprijel svojega svetega poklica, pridigoval, izpovedoval in hodil v daljne kraje obhajati, kar je bilo onemoglemu in staremu župniku jako všeč, da ga Testaferati ni mogel dosti prehvaliti. Na to pak je le-ta odgovoril: „To je res vse lepo in dobro, toda jaz ga (n. Glavarja) nisem zató v Komendo poslal, ampak zató, da pregleda Bitenčeve račune.“ In ko je Glavar tožil ob obilih opravkih, odgovoril mu je ravno tako, ter mu svetoval, naj opusti vse drugo ter pregleduje le račune (Pismo 31. decembra 1744. in 28. januarija 1745.)

Iz tega je pač dovolj razvidno, da je šel Glavar na Laško samó zavoljo opravkov ter mu morebiti še na mislih ni bilo, iti očeta iskat, vsaj dokazati se to ne dá.

Pregledujé Bitenčeve račune je Glavar spoznal, da bi bilo oskrbovanje Komende zánj zlata žila, ter sklenil ta posel dobiti. Toda bistra glavica je hotela, da bi mu nosilo oskrbovanje kolikor moči velik dobiček, seveda po pošteni poti. Ker se mu je zdelo, da mu misli Testaferata oddati Komendo, jel je župniku Roglju praviti, da ne bo ostal v Komendi, ampak da se bo vrnil na Laško kot „maestro di casa“, na kar pak gotovo resno ni mislil. Saj vémo, kakšne dohodke je imel in kako hlapčevsko službico. Rogelj je to Testaferati poročil. Ves iznenaden je Testaferata prosil Roglja, naj za božjo voljo Glavarju prigovarja, da ostane v Komendi ter prevzame stalno oskrbovanje in kaplanijo, kajti dal mu bode prednost pred vsakim drugim. (Tega ni bilo treba zatrjevati; to je Glavar že sam védel.) Prigovarja naj mu, naj si izbije Italijo iz glave. Kaj li hoče v Italiji? V tem kratkem času, odkar opravlja obe službi, oskrbnikovo in kaplanovo, spoznal je pač,

da je to bolje, kakor biti hišnik v Askoliju. Na kako faro na Laškem mu ni treba misliti, zato imajo domačinov dovolj. Kaj pak le še na kako opatijo! Za Boga! teh plemiči iz poznanih hiš ne dobe, kaj še li on, Glavar, ki je ves nepoznan in „persona ordinaria!“ Celó Testaferata, ki je služil papežu že toliko let in ki je bil iz poznane rodovine, ni dosegel ničesa. Glavar naj le ostane v Komendi. Če bi bili opravki zánj le preobili, pripravljen je celó dati mu substituta. Neki Wolka (Bolha? Volkar?) in neki Boštjan Kern bi pač rada vzela Komendo v oskrbovanje, a ne smatra sposobnim niti jednega niti družega, pač pa zaupa popolnoma Glavarju. Rogelj naj torej nikar ne zamudi Glavarju prigo-varjati (Pismo 31. decembra 1744.)

Toda Glavar se ni dal pregovoriti, ali bolje rečeno, hotel je porabiti ugodno priliko ter Testaferato prisiliti, da bi mu izročil oskrbovanje pod najugodnejšimi pogoji. Zató je na videz iskal ljudij, ki bi hoteli Komendo oskrbovati, ter jih potem Testaferati priporočil, ob jednem pa tudi njihov značaj popisal, kakor mu je naročil Testaferata. A k nesreči je naletel vselej na take ljudi, o katerih je védel, da Testaferati ne bodo po godu. Najprej je nasvetoval Boštjana Kerna, na kar pak je Testaferata odgovoril, da ima ta mož mnogo napak, zlasti to, da rad pije, kar je neki v Germaniji (to se pravi na Kranjskem) celó preveč navada (Pismo 11. marca 1745.)

O neki priliki se je pak moral Glavar vendar zagovoriti ter preveč povédati, kajti Testaferata mu je dejal: „Jaz véim, da ste jedenkrat želeli dobiti oskrbovanje in kaplanijo, a sedaj, ko Vam oboje ponujam, ne marate zánjo,“ (pismo 8. aprila 1745.) za kar pak se je Glavar malo zmenil, ter dejal, da pojde ali v Gradec ali na Dunaj svoje studije dopolnit ali pak bo prišel na Laško kot „maestro di casa,“ o čemer je že prej nekaterikrat govoril (Pismo 24. decembra 1744.) To vedno obotavljanje je napravilo Testaferato tako hudomušnega, da mu je dejal: „Vi delate račun brez mene.“ Jaz Vam ne bom dovolil vstopa v svojo hišo, ker se branite mojega kruha (Pismo 27. majnika 1745.) Tudi je Testaferata spoznal Glavarja, da ga namreč ni misel žrtvovati se morebiti zánj, ampak da gleda na to, da se najprej sam okoristi, kar je pač lahko umljivo. Da bi ga storil nekoliko voljnejšega, opomnil ga je ónih 1650 gld., ki jih je posodil cesarski blagajnici. Ako Glavar obljubi, da bo ostal v Komendi, pripravljen je podariti mu jih v ustanovo beneficija v Komendi (Glej str. 600.) Glavar si je to samó zapomnil, a obljubiti ni maral še, ker je védel, da bo Testaferato mogel še huje pritisniti. Dejal si je lahko, da je zopet nekaj dosegel, a doseči je hotel več.

Sicer pak brez zaprek v Komendi ne bi bil mogel ostati, ko bi bil tudi hotel. Arhidijakon gorenjski, neki Petazzi, delal mu je ovire in težave. Žugal mu je, da mu bo prepovedal mašo brati, ako prevzame kaplanovo službo. Zakaj mu je toliko nasprotoval, ne vémo; celó Testaferata, komur je Glavar pisal o tem, ni mogel uganiti; mogoče pak, da zató, ker je bil Glavar nezakonski otrok. Iz Komende izgnani Bitenc je šel namreč k Petazziju ter mu povédal, kaj se govori o Glavarji in Testaferati. (Pismo 3. junija 1745.) Znositi se je hotel nad Testaferato in Glavarjem, ki ga je izpodrinil iz Komende. Če bi torej tudi hotel ostati, dejal je Glavar, že zaradi Petazzija ne more. Zató je treba zopet papeževega dovoljenja in če mu ga hoče Testaferata preskrbeti na svoje stroške, potem bo morebiti ostal (Pismo 3. junija 1745.) Sicer je potrkal Glavar zopet na njegov mošniček, a kaj je hotel Testaferata storiti, ko si ni védel drugače pomagati. Glavar mu je sicer res zopet nasvetoval nekega Jožefa Klemenca, toda tudi o tem ni hotel Testaferata ničesa védeti, kajti le-ta je hotel prevzeti samó kaplanijo, ne pa tudi oskrbovanja; deliti pa ni maral. Storil bi to še le po tem, ko bi res ne bilo zaslediti nobenega sposobnega, ki bi hotel prevzeti oba posla. Kaj je hotel Testaferata storiti? „Zopet bode dalo to nekoliko stroškov,“ dejal je, „a tudi to dobro Vam hočem storiti.“ Ob jednem pak je odgovoril Testaferata še na nekaj družega. Sedaj še le je izrazil namreč Glavar Testaferati sumnjo svojo, da bi utegnil biti on njegov oče. Če je o tem zinil že poprej kaj, morebiti na Laškem, ne vémo. Jedino, kar bi podpiralo to misel, so Testaferatove besede, v katerih zatrjuje le-ta, da je storil iz ljubezni do Boga, kar mu je skazal dobrot in ne morebiti iz kakega družega domišljevanega nagiba. Seveda, Glavar sam je bil ob istinitosti tega, kar so mu morebiti ljudje, zlasti Bitenc, pripovedovali o njegovem rojstvu, prepričan, sicer bi bilo neumevno, kako je mogel darovati prvo sv. mašo v Testaferatov namen. Ako ni bil njegov oče, bil mu je po tem takem skoraj popolnoma tuj človek in v namen takih se tako važno opravilo ne daruje.

Sedaj, ko je bival že skoraj jedno leto na Kranjskem in uganil, da ga meni Testaferata po vsaki ceni pridržati v Komendi, postal je srčnejši in ponovil svojo sumnjo, če jo je sploh katerikrat poprej izrazil, ter tožil, kako nesrečen človek je.

A Testaferata mu je odpisal: „Slabo misel, v kateri se nahajate, ki sem jo vedno zanikal in o kateri bom vedno dejal, da je popolnoma napačna, na stran puščaje, odgovarjam Vašemu pismu od 18. majnika. Dejali ste mi, da se čutite najbolj nesrečnega človeka na svetu; v resnici pak ste dospeli do tega, kar jih mnogo, tudi po velikih revah, ni

doseglo. V minulih letih življenja svojega ste morali prebiti mnogo rev, trpljenja in nesreče. Toda kdo na tem svetu je brez nezgod in križev“ (Pismo 3. junija 1745.)

Glavar pak s tem odgovorom ni bil zadovoljen ampak šel je dalje in poskusil vse načine, s katerimi je menil prisiliti Testaferato do izjave, da je res njegov oče. Najprej ga je vprašal, kaj naj stori v neki kočljivi stvari. Neki Vrban Rozman, podložnik komenski, živel je, da si tudi oženjen, s sestro svoje žene v tako intimni zvezi, da mu je le-ta porodila fantiča. In v ravno tisti vasi se je prigodila ta nesreča tudi neki Katarini Kurant. Tema prigodkoma je Glavar dodal tudi svojo sumnjo gledé rojstva svojega. V večjo zadrego bi glavar Testaferate, če je bil res njegov oče, ne mogel spraviti, kakor z zahtevo, naj on, komendator, razsodi, kaka kazen naj se naloži tem grešnikom.

Testaferata se je pri prejemu tega pisma silno razgrel in jako ostro je odgovoril Glavarju, ki je postal tako srčan, da je jel Testaferati žugati (s čim ne vémo, morebiti s tem, da bo objavil skrivnost, kajti pisma Glavarjeva, pošiljana na Laško Testaferati, našla se niso v Komendi, razven ónih od l. 1751.) „Na Vaše pismo odgovarjam z malimi besedami rekoč, da ste se lotili znova pogrevati in premišljevati stare stvari, ki so se prigodile že pred toliko časom. Delate si zelo nepotrebne neprilike in jezo, ki je odveč. Hoteli ste mi z raznim predrznim in nesramnim jezikovanjem očitati, kar sem Vam pisal in na kar se več ne spominjam. Jaz bi mogel in znal odbiti dobro vsak napad, a ne maram tega storiti, ker nisva vrstnika. Zato rajši molčim in obžalujem zelo Vašo predrznost, s katero ste mi pisali v taki obliki, meni, ki sem Vam storil vendar toliko dobrot. To, kar sem Vam pisal, pisal sem po pravici in Vi morate misli moje sprejemati vedno s potrpežljivostjo in ne oporekati, kakor ste to storili, napravivši me zelo slabovoljnega. Popustite to svojo grdo in predrzno navado, ker taka korespondenca se ne ujema z Vam že storjenimi dobrotami in z ónimi, ki Vam jih morem še storiti“ (Pismo 24. junija 1745.)

Odgovoril je pa tudi na vprašanje, kaka kazen se nalóži omenjenim grešnikom: (Pismo 24. junija 1745.) „Ker take grozne pregrehe razven cerkvenih kaznij tudi od strani gosposke ne smejo nekaznovane ostati in ker me vprašate, kako se Vam je vesti in v kako kazen jih morate obsoditi in koliko novcev morajo plačati, posvetoval sem se nalašč s pristavom svojim. Le-ta mi je dejal, da se na Laškem v papeževih deželah taki grešniki obsojajo na galéjo za vse življenje, ali vsaj začasno, če se namreč ni rabila sila.“ V zelo pregrešnih slučajih (stuprum et incestum) obsojajo se celo na smrt. Priziv na kako višjo

instanco je celó nemogoč. Takó je vsaj v Italiji, v papeževih deželah; ker pa Testaferata ne vé, kakó se na Kranjskem glasé postave za take slučaje, zató naj povpraša Glavar sam svojega advokata ali solicatorja.

Predno pak je Glavar prejel to pismo, osrčil se je in zahteval od Testaferate, naj mu odgovori svojeročno. Doslej je stari mož vsa pisma narekoval ter jih le podpisoval. Ker pak je Glavar mislil, da Testaferata vendar ne more svojemu tajniku narekavati odgovora, je li njegov oče ali ne, zato je zahteval svojeročnega odgovora.

In Testaferata mu ga je dal: „S tem odgovorjam na Vaše pismo od 22. junija, v katerem me hočete zavezati, naj Vam kadar koli svojeročno odpišem. Vendar pa bi morali védeti, da ne trpim malo, če naj sem sklonjen, in zato plačujem tajnika. Sicer pak mi pišete s tako malo spoštljivostjo in tako brezmerno, da bi odgovora še ne zaslužili ne, temveč, ker mi napravlja toliko truda in težav, če naj Vam svojeročno pišem. Vi mi odbijate vsak predlog, vsako besedo, kakor bi bila midva vrstnika, in se ne umete držati v potrebnih mejah, da samega sebe spoznate in premislite, komu pišete. Grajal sem Vas že večkrat in želel bi, da to pot zadnjikrat, da ne bi bil prisiljen, vsako dopisovanje z Vami pretrgati. Res, iz početka sem mislil, da je le izgovor, kar ste mi pisali ob ovirah in pretenji, s katerim Vas nadleguje Karol Petazzi, da ne bi Vas jaz silil ostati v Komendi za oskrbnika in kaplana. A premislil sem se potem takoj ter se prepričal o resnici, kar ste razvideli tudi iz pisem. Ni se Vam bilo treba torej opravičevati in mi ne z gori omenjenim pismom pošiljati pozvalnega dekreta in privatnega lista, ki Vam ga je pisal arhidijakon. Pošiljam Vam ga v prilogi nazaj . . . Ne mislite si torej življenja bridkejšega, kakor je; če ste bili toliko nesrečni, da ste se rodili od gotove matere in negotovega očeta, pomislite, da niste bili prvi in tudi ne boste zadnji. Toda mene ne dolžite več, kakor dela to gospod arhidijakon v svoji slabi veri. Kajti zanikal bodem vedno in če treba tudi pred sodiščem, ker morem take slučaje navesti, ki mojo nedolžnost potrjujejo, in da je bila Vaša mati sv. . . . in za vsakega na prodaj. Če sem storil zánjo kaj, zgodilo se je to zgolj iz krščanske ljubezni, da bi ji pogladil pot, da bi si dobila moža, kar se ji je tudi posrečilo, in da bi jo odtrgal od grešnega življenja, ki ga je še nadaljevala, ko je šla že iz moje službe. In kar sem storil za Vas, storil sem zgolj iz ljubezni do Boga, in ne iz kakega družega domišljevanega razloga. Zató si, za Boga, izbijte iz glave te napačne misli in ne predrznite se mi jih še kedaj ponoviti; kajti, ako sem dozdej tako nesramno obdolževanje prenašal, ne vé, kaj bom storil v prihodnje. Priporočajte se še nadalje Bogu ter si ne zapirajte srca mojega s takimi

brezmernimi in nesramnimi pismi. Moje srce je še pripravljeno, Vam skazovati dobrote, ako mi Bog dá življenje; a pišite mirneje, ozirneje in pohlevneje ter pustite na stran toliko jeze in žuganja. Ne predrznite se odbijati vsako mojih besedij; kajti jaz ponavljam: mi dva nisva vrstnika in velik razloček je med menoj in Vami.

Ponavljam Vam, kar sem Vam sicer že dejal v družih pismih, da sem pripravljen skazovati Vam dobrote in Vas zadovoljevati v Vaših željah, da Vam mislim podariti in odstopiti omenjena tri posojila, ki sem jih posodil na račun komende svoje v vojskino blagajnico in o katerih sem Vam pisal, da Vam jih bom kmalu podaril. Toda Vi se razgrevate ter mi žugate, da, če jih Vam ne odstopim tako rekoč précej, da boste popustili in šli iz Komende, ne da bi se dalje brigali in mi poiskali dobrega in sposobnega duhovnika, ki bi hotel prevzeti jedno in drugo službo in, če bi se to ne dalo, vzal komendo v najem, kakor sem Vam že pisal ter Vam dal vso pravico, rekoč, da bom z vsem zadovoljen, kar boste ukrenili.

Pa povejte mi za Boga, kje ste se priučili takega surovega in nesramnega vedenja, z žuganjem in tako rekoč s palico v roki milosti prositi? Bržkone v Senji, med Morlaki. Ako je tam taka navada, ki jo imenujem barbarsko, ravná se pak sicer drugod po vsem svetu drugače. Prihaja se s prošnjami, ne z žuganjem. V ti čudni in navadni obliki me odganjate le od sebe, namesto da bi me pridobili.

A znova Vam zagotavljam, da Vas hočem zadovoljiti in tega, kar bom mogel storiti, gotovo ne bom opustil. Toda imejte potrpljenje ter verujte, da nisem človek, ki blebeče in se sladká. Ne obupajte in končno ne pokazite se. Končajte svoje delo in ker ste doslej že toliko storili iz ljubezni do mene, venčajte ga s tem, da oddaste mojo komendo ali v oskrbovanje ali v najem, in ne pride naj Vam niti v sanjah na misel, oddaljiti se od teh krajev, predno niste storili in izvéli ali jedno ali drugo, če bi Vam ne ugajalo, da ostanete sami ter prevzamete oboje, oskrbovanje in kaplanijo; kajti vedno Vam bodem dal prednost pred vsakim drugim, vsaj kot oskrbniku. Toliko je, kar sem Vam moral odgovoriti na Vaše pismo itd.

Pietro Giacomo Testaferrata. " *)

*) Respondo alla sua de 22. Giugno, . . . dicendoli, che V. S. vuol obbligarmi a doverli rispondere di pugno proprio, quando sa, o almen dourebbe sapere, che patisco io non poco, lo star curvo, e per tal effetto tengo io e salario il Segretario. Mi scrive poi Ella con si poco rispetto, e si effrenatto, che non meritarebbe, che io le rispondessi e molto meno, che mi dassi l'incommodo e la pena di scriverli di mano propria. Lei vuol ribattermi ogni mia proposizione ed ogni mia parola, quasi che contendiamo del pari e non sà contenersi nei termini del dovere, riconoscere se stesso e riflettere, a chi scrive. Io già più volte sin' ora l'ò ripreso,

Kar je Glavar zahteval — dalo se mu je. To pismo je bilo pač odločno dovolj in obupal je zvédeti kedaj kaj natančnega in zanesljivega o svojem rojstvu. A druga stvar je, če je bil o Testaferatovem zatrjevanji tudi prepričan, kajti še leto za tem je hotel ta svoje sumnje znova na dan poklicati, a Testaferata ga je tako zavrnil, da mu je odslej prešlo vse veselje. Testaferata je pustil namreč oskrbniku Bitencu svoj pečat, da je pečatil ž njim pisma svojim podložnikom. Ta pečat je prevzel Glavar po Bitenci ter pečatil ž njim tudi svoja privatna pisma. Pisal je celó Testaferati, da si bo dal narediti nov pečat za svojo osebo, ter dal vrezati vánj k drugim podobam tudi Testaferatov grb. „Ako kaj takega storite, razkačite me ne malo. In jaz ne vem, kakó morate spraviti grob moj med svojega. Torej zapomnite si dobro moje svete, ravnajte se po njih v prihodnje in bodite pametni.“ (Pismo 18. avgusta 1746.)

vorrei, che questa sia l'ultima per non obbligarmi a resicare con Lei ogni carteggio. È verissimo, che io sul bel principio appresi essere un pretesto ciò che mi rappresentò della proibizione avuta e minaccia fattali da codesto Sig. Archidiacono del Cragno Superiore Sig. Carlo Petazzi, affinché io non obbligassi, a dover restare in codesta mia Commenda per amministratore e cooperatore dell'istessa. Ma poi subito mi corressi e ne restai persuaso della verità conforme aurà riconosciuto dalle sequenti mie Lettere. Onde non era necessario per giustificarsi trasmettermi con detta sua il decreto citatorio e la Lettera privata a Lei scritta del Sig. Archidiacono, che qui le rimando in dietro. . . . E di grazia non si faccia il mondo tanto gravoso più di quello che è, che se ebbe la mala sorte di nascere illegitimo da Madre certa e padre incerto, sappia, che V. S. non è stato il primo, ne sarà l'ultimo nel Mondo, ma mai incolpi me, come altresì è in mala supposizione detto Sig. Archidiacono, perchè io lo negherò sempre e bisognando anche in giudizio, potendo jo addurre prove tali, da far costare la mia innocenza, che sua Madre era una porca e si lasciava da tutti usare, che se jo feci alla medesima qualche carità, fu per solo motivo cristiano per facilitarli la strada, di poter acquistare marito, conforme li riuscì, e toglierla dalla mala vita, che menava anche dopo partita dal mio servizio; e quanto altresì fui sin ora io a V. S. fu per amor di Dio, e non per altro immaginabile motivo. Onde di grazia si tolga dalla di Lei mente questa falsa idea e molto meno ardisca in avvenire rinfacciarmela, che se ho tolerato sin ora una sì grande calunnia, non so quel sarò per fare in appreso. Continui bensì, a raccomandarsi a Dio, e non alieni con questo suo modo di scrivere e frenato e con tante, botte e strambotte l'animo mio dal volerli ancora fare del bene, piacendo a Dio, scriva più castigato con più rispetto e modestia e lasci da parte tante furie e tante minaccie, ne ardisca ribattermi ogni parola, perchè torno a dirle, non andiamo del pari, vi è una gran differenza tra me e Lei.

Io torno a dirli ciò, che le dissi in altre mie, che sono ben intenzionato e propenso di volerla compiacere e consolare in quello desidera, che vorrebbe, che io le facesse la Cessione e donazione delle tre consapute imprestanze, state da me fatte per conto di codesta mia Commenda alla Cassa di Guerra e perchè jo le scrissi, che io glie La farò in appreso dopo qualche tempo, Lei da in scandeszenze e mi minaccia, che quando non sia jo per fargliela, per così dire, subito, vuol lasciare in abbandono e partirsene da codesta mia comenda senza più curarsi di continuare le diligenze per rinvenire un sacerdote dabbene e capace, che volesse addossarsi l'uno, e l'altro impiego, — ed in difetto di questo dare la medesima in affitto, conforme già mi trovo d'averli scritto e data per tal effetto tutta la plenipotenza rimettendomi in tutto a quello V. S. farà. Ma mi dica di grazia, dove ha ella imparate queste maniere crude ed improprie, di chieder grazie

Kaj je hotel Glavar storiti? Udal se je v božjo voljo ter odgovoril na ono pismo, od 8. julija 1745. l. v katerem je Testaferata tako surovo opisal njegovo mater, popolnoma miren in pohleven ter se obtožuje Testaferati, da se boji, da je izgubil vso njegovo milost. A le-ta ga tolaži in mu priporoča v prihodnje večjo premišljenost. Ako so bile same izmišljotine, ki mu jih je pisal, čemu se mu je bilo treba li toliko razgreti, da ni mogel več premisliti, komu piše, in kdo je Testaferata in kdo on — Glavar. Sedaj odpuščanja prositi je pač malo pozno, a zapomni naj si to za prihodnje. Saj bi še svojim vrstnikom ne smel pisati v taki obliki, kaj še li njemu, s komer se Glavar vendar ne more primerjati, saj kdor se na tem svetu ne zna tajiti, ne zna živeti. „Vaše vedenje je morlaško,“ kara ga, „navzeto v Senji in ni navadno v izobraženih in olikanih deželah, še menj pak proti osebam, ki so mnogo višje od Vas. Jaz sem Vas p o g r a j a l zavoljo te Vaše slabe navade že v družih pismih in, ako se ne poboljšate, gotovo napravim z Vami konec in to pot bode poslednjič, da sem Vam odpustil.“ *)

(Konec prihodnjič.)

con minaccie e col bastone, come suol dirsi, alla mano, forsi in Segna tra Morlaccki se colà si prattica. che l'è un barbaro stile so dirli, che in tutt' il resto del Mondo si prattica diversamente, si vien supplicando e non minacciando, che in questa forma strana ed inusitata in vece cattivarmi l'animo me lo aliena. Ma di nuovo l'assicuro di volerla consolare e ciò, che potrò fare per Lei, non lascierò di farlo. Ma abbi pazienza e non diffidi, che io non son uomo, di dar ciarle e lusinghe. Non si perda dunque d' animo et in fine ne corrupas: Compisca dunque l'opera, e giacchè ha fatto tanto sin' ora per amor mio, coroni la stessa con dare o in amministrazione o in affitto codesta mia Commenda, e non li cada mai in pensiero, nè pur per sogno, di volersi allontanare da codeste parti, prima d' aver fatta e conclusa o l'una o l'altra cosa, quando mai rispuesse, di non voler avere ella stessa l'uno e l'altro impiego d' amministratore e Cooperatore, che la preferirei sempre a qualunque altro o almen in quello di semplice amministratore. Ciò è quanto deuo in risposta di detto suo e caramente riverendola assieme col nostro Sig. Vicario resto senza mai lasciar di essere

Pietro Giacomo Barone di Testaferrata.

*) 15. Luglio 1745 — temendo di esser caduto dalla mia grazia, e che non inclinavo più a continuarla il mio affetto: E se tutto questo si era immaginato, perchè dare in tali spropositi, scordandosi dell'esser suo, senza riflesso, a chi scriveva, ed il chiedere oggi perdono del suo fallo? L'è un pentimento troppo tardo. Di grazia sia più castigato in avvenire, non sia così precipitoso ed imprudente ed anche coi suoi pari non deve esser così, e molto più non lo deve esser con me che non siamo del pari, che chi non sà dissimulare in questo mondo, non sa vivere; e le sue sono maniere morlacche che l'ha apprese a Segna; e non si pratticano in paesi colti e civili, e molto meno con personaggi, assai più grandi di Lei. Io l'ho altre volte ripreso di questo suo troppo ardire, e se non corregerà, certo ne farò un fine con Lei, e questa sarà l'ultima volta, che glie la perdono.

Molila je slednjo uro in tako zbrano in goreče, kakor bi se zamikala. Če je prišel v spalnico njeno kak človek, ni je nič motil, ker ga ni niti zapazila. Bogu je vse mogoče, morda je bila res zamaknena. Kdor jo je videl pred boleznijo, ne bi je bil zdaj poznal. Okrogli nežni obrazek se ji je pomladil in svetil in smehljal kakor nedolžnemu otroku. Čudno je bilo tudi to, da je pozabila na smrtni postelji nemško. Po slovensko je molila, po slovensko razgovarjala se z gospémi, po slovensko se poslavljalja z gospodom in z otroki svojimi. Prelivalo se je obilo solz, ko je izročila Bogu čisto svojo dušo. Reveži vse okolice so izgubili mater svojo, družina pa dobro gospodinjo, da boljše niso nikoli imeli in si je nikoli želeli. Truplo so odnesli na šmihelsko pokopališče, ki se je napolnilo po vsem svojem prostoru z gosposkimi in kmetiškimi pogrebci. Neža se je ustopila prav blizu jame. Zraven nje je stal čuden gospod, ki ga ni videla v vsem življenji svojem. V rokah je držal debelo popotno palico. Bile so povse suhe in brez žil. Oči je imel zatishene, kakor bi spal. Život mu se ni nič ganil in zdelo se ji je, da niti ne diha. Izpreletel jo je strah, da je odskočila v stran. Domislila se je zopet — doktorja Prežirja. Ko se je pozneje ozrla, bil je neznani tujec že nekamo izginil, na njega mestu klečala je pri grobu jokajoča Marija. Jaz nečem trditi, da je šel mrtvi slovenski pesnik za pogrebom nekdanji svoji prijateljici, to pa je popolnoma gotovo, da je tisti dan, ko so zagrebli njo, našla mir in pokoj tudi njegova duša. Od takrat je minilo že veliko let, mnogo mnogo potov je svetil polni mesec na jasnem nebu, v Kamovi hiši pa ni slišal o pozni ponočni uri nikdar več noben človek tiste krasne ali za ranjko gospó pregrozne pesmi: Luna sije — Kladvo bije.

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Konec.)

Stališče je postalo s tem za oba jasno dovolj. Glavarja odslej niso mogle na Testaferato vezati druge ko zgolj denarne, ekonomicne vezi. Doslej ga je smatral še za očeta, toda po zadnjih dveh pismih mu je šlo vse upanje po vodi, da bode našel še kdaj ključ do svojega skrivnostnega rojstva. Ker mu je bil Testaferata odslej ves

tuj človek, sklenil se je okoristiti ž njim, kolikor bi se po pošteni poti le največ dalo. Onim naših spoštovanih čitateljev, ki so morda vendar le še o najbližjem sorodstvu Glavarjevem in Testaferatovem na tihem prepričani, ponujamo v pretres še to-le pismo iz leta 1751. Takrat je imel Glavar komendo že v najemu.

L. 1751. je potekel prvi najem in pogajala sta se zopet za pet let. „Predno pa prevzamem to skrb in težo znova“, dejal je Glavar, „želim, da bi me za moje pomirjenje poučili, če bi imel sitnosti s komisarji (malteškega reda), ko bi Vi umrli za mojega najemstva. Utegnili bi zahtevati od mene račune ali mi sekvestrovati moje malo imetje, dasiravno imam vse glavne pobotnice dobro shranjene; ne da bi se mi mogla očitati kaka krivica, toda storili bi to iz zagrizenosti in sovraštva do Vas iz uzroka, ki ga ne zaupam papirju, ki pak si ga lahko mislite in zavoljo katerega so me že preganjali“ (7. junija 1751). To pismo je dvakrat zapečateno. To je ono pismo, katero je napovedal Glavar Testaferati 11. maja 1751. rekoč: „Po binkoštih Vam bom pisal pismo, v katerem se poučim o nekaterih potrebnih skrivnostih; tak list pak zaradi mojega in Vašega miru ne sme priti v druge ko Vaše roke in v znamenje, da je tajno, našli je boste od zunaj dvakrat zapečateno, in morate je raztrgati takoj, ko boste odgovorili nanje. Spominjam se, da sem Vas že pred dvema letoma prosil vsa moja pisma sežigati, da bi po Vaši smrti odslej čez sto let ne prišla na dan in Vi ste mi to obljubili; toda o zvršitvi nisem dobil poročila.

Bojim se, da jih še vedno shranjujete in morebiti celo ne pod ključi, ampak za vsacega pristopna. Zato ponavljam znova svoje prigovarjanje, sicer pojde čast naju obeh v zrak.“ (Pismo od 11. maja 1751.)

Tajnost pak je bila tolika, da se je Glavar celo v dvakrat zapečatenem pismu ni upal izjaviti. Kaka pak je bila in, če se je nanašala na njegovo rojstvo, ne moremo razjasniti.

A vrnimo se k letu 1745.

Glavar tudi še potem, ko mu je Testaferata stališče natančno razjasnil, ni maral pritrditi, da ostane v komendi. A da je mislil ravno nasprotno, bil bi Testaferata lahko posnel po tem, da je jel govoriti o najemu, prinašajočem veliko večjo korist, kakor oskrbovanje. V najem vzeti menil jo je namreč Glavar sam. O tem pak Testaferata ni hotel ničesa vedeti, češ, da so najemniki vsi oderuhi, ki komendske podložnike stiskajo in ožemajo, zahtevaje od njih več, kakor bi smeli. Le ko bi si nikakor ne vedel drugače pomagati, dal bi jo v najem (15. julija 1745.)

To je bilo Glavarju dovolj, poznal je Testaferato, da ga bo lahko pripravil do tega, zlasti da dá komendo njemu, ker je toliko zaupal vanj. Zdajci se zahvali Testaferati za onih 1650 gld., ki jih je le-ta posodil nekdam vojinski blagajnici. „Saj Vam vendar še nisem odstopil in ne podaril onih treh posojil,“ odgovoril mu je Testaferata ves začuden, „a Vi se mi že zahvaljujete zanje. Samó dejal sem Vam, da imam prav dober namen zadovoljiti Vas. Za Boga, ne bodite tako silni ter ne nadlegujte me v vsakem svojem pismu s svojo le preveliko aroganco, ko sem Vam o tem že tolikrat pisal.“ (15. julija 1745.)

Seveda to njegovo zahudenje ni bilo resno; to je Glavar vedel ter šel v naslednjem pismu zopet jeden korak dalje. Do takrat je namreč komendo že šest mesecev provizorično oskrboval. Prejšnjemu oskrbniku Bitencu je plačeval Testaferata za njegov trud po 80 gld. na leto. Glavarju bi bilo torej pripadalo 40 gld. A poslavši Testaferati račun in novce, odštél si je za svoj šestmesečni trud 50 gld. Testaferati to sicer seveda ni bilo po godi, a pustil mu jih je, češ, da se bo tem bolj pobrigal za oskrbnika (22. junija 1745.), in jeden teden za tem mu je odstopil tudi ono posojilo 1650 gld.

Res zanimivo je opazovati, kako sta se pogajala ta dva človeka, oba lokava in z vednim ozirom na svojo korist. Ko je Testaferata pripravil Glavarja do tega, da mu je obljubil ostati v Komendi, jel se je nazaj pomikati ter skušal dane obljube Glavarju zopet izviti. Tako n. pr. mu je obljubil, da mu preskrbi dispenzo na svoje stroške, a sedaj mu piše: „Vi sami ste mi dejali, da ste si že zbrali lep denar in da upate imeti tekom treh ali štirih let 1000 tolarjev gotovine, brez ozira na stroške, ki si jih napravite z nakupovanjem potrebnih knjig in ki bodo znašali 50 gld. In potem me nadlegujete, naj nosim jaz one stroške (namreč za dispenzo). Glejte, da jih bote plačali sami.“ (23. novembra 1745.)

Vrhu tega je obljubil dati mu pomočnika zaradi prevelikih opravkov v Komendi. Ko pak se je Glavar odločil ostati, dejal mu je: „Če mislite, da je pomočnik res potreben, plačajte ga sami, in sicer mu dajte tistih 20 gld., ki Vam jih za oskrbovanje več plačujem, kakor sem plačeval Bitencu.“ (6. januarja 1746.)

Zaradi tega bi se bilo kmalu razdrlo vse pogajanje in zopet je dejal Glavar, da pride k njemu na Laško kot „maestro di casa“; in gotovo bi si bila prišla navskriž, ko ne bi Glavarja komenda tako zeló bodla v oči. Prizadeval se je dobiti jo v najem za najnižjo ceno. Testaferata je zahteval 300 cekinov in sicer benečanskih, Glavar pak si je razlagal, da terja 300 ogerskih, ki so veliko menj plačali, vrhu

tega pa bi moral Glavar plačevati tudi še letni davek od komende. Pod tema pogojema mu jo je hotel dati v najem in mu tudi preskrbeti na svoje stroške dispenzo. Ko je Glavar videl, da se Testaferata nikakor ne bo dal več omehčati, pogodil se je napósled za 300 benečanskih cekinov, vendar je pak še tudi tu skušal nekoliko novcev odščipniti. Testaferata je štel, da je jeden cekin vreden 4 gld. 15 kr., Glavar pak mu je odgovoril, da je morebiti prej kedaj toliko plačal, sedaj pak samó 4 gld. 12 kr. (2. junija 1746., 7. julija 1746.)

Po tacih homatijah in tolikem trudu še le sta se pogodila za 1260 gld. letne najemnine. Pač kolik razloček med tem, kar je Stratil pisal, in tem, kar se je resnično godilo. Testaferata se kaže v svojih pismih popolnoma drugačnega moža, kakor ga slika Stratil, in o katerem pravi, da je Glavarju podaril takoj vse dohodke komendske. Prepričani smo, da bi tega ne bil storil celó v tem slučaju ne, ako bi mu bil res pritrdil, da je oče njegov, kajti v denarnih stvareh je bil sila natančen, dasi tudi je za pobožne namene jako veliko žrtvoval; od l. 1727. pa do l. 1759. je zračunil Glavarju, da je podaril samó cerkvi sv. Petra v Komendi 2465 gld., ki jo je dal, mudeč se na Kranjskem, prezidati in povekšati. Na svoje stroške je dal Testaferata, a ne Glavar, prinesiti iz Rima svetinje sv. Urbana, ki se nahajajo še danes pod vélikim oltarjem. Slabo poučene so v tem oziru „Mittheilungen d. hist. V. f. Kr. 1849,“ slabo poučen je bil Stratil. Res je, da je iz početka Testaferata prosil Glavarja, naj tudi on nekoliko pripomore, češ, da so stroški za svetinje vendar le preveliki in da jih skoraj ne more zmagati; toda pozneje se je premislil ter sklenil nositi jih sam. „Jaz ne maram, da bi se le jeden mogel hvaliti, da ima kake zasluge gledé svetnika in je pripomogel kaj, bodi si pri nakupu ali pri postavljanji na oni kraj, kjer se sedaj nahaja. Če bi se pak nahajala kje v cerkveni ali drugi knjigi, tikajoči se tega svetnika, kaka nasprotna opazka, izvolite jo,“ pisal je Glavarju, „odstraniti, ker hočem biti jedini, ki je storil v moji komendi to dobroto, in se ne more nijeden bahati, da je pripomogel le z najmanjšo stvarjo. To pa Vam nalagam na Vašo vest. Zato mi izvolite poslati zaznamek vseh mojih stroškov, ki sem jih imel v Rimu in od Rima do Jakina in Trsta, ker spominjam se, da sem Vam jih vse natančno naštel, na katere se pa sedaj ne spominjam več, koliki so. . . kajti vse stroške, ki ste jih imeli ali Vi ali Vaša farna cerkev, povrniti hočem do zadnjega vinarja iz plačil za maše, ki sem jih že bral in ki jih bodem še.“ (Glavar mu je pošiljal namreč na Laško maše in sicer v tolikem številu, da jih Testaferata sam vseh celó brati ni mogel, ampak od-

dajal jih je tudi svojemu tajniku). „In če ste si napravili, mudeči se v Rimu za pridobitev tega sv. trupla kake stroške, ker spominjam se, da ste dali brez mojega dovoljenja iz svoje volje štiri cekine — tudi te štiri cekine hočem Vam povrniti s plačili za brane in ne še brane maše.“*)

In ta mož, ki je toliko žrtvoval za pobožne namene, pogajal se je z Glavarjem več mesecev zato, kako se naj zaračuni beneški cekin, ali za 4 gld. 12 kr. ali za 4 gld. 15 kr. Ko pak sta se napósled post tot discrimina rerum vendar le pogodila, zvedel je Testaferata kakega pol leta za tem, da je Glavar za njegovim hrbtom vse strune napel, da bi dobil komendo v najem in sicer baš tisti čas, ko se je na vse kríplje branil ostati v Komendi. Obljubil je in poslal tudi Testaferatovemu tajniku, nekemu Carluccio Accico, 30 cekinov, če pregovori Testaferato, da bi mu dal komendo v najem. A predno je le-ta mogel to obljubo izpolniti, zapodil ga je Testaferata zavoljo njegovega slabega vedenja iz svoje pisarne. V tem pak sta sklenila Testaferata in Glavar že tudi najem. Onih 30 cekinov je bilo torej izgubljenih, Gla-

*) Malta 9. Giugno 1756. Ho voluto darle ragguaglio di tutto cio, affinché V. S. vada pensando di mandarci altre obbligazioni, mentre come ben sà esser tutta la mia intenzione d'applicare l'elemosina di tutte le messe dette, e da dirsi da me e dal detto sacerdote mio segretario in sconto di tutte le spese, occorse in Roma e da Roma sino ad Ancona, e da Ancona sino a Trieste da me somistrate e da Trieste sino a Lubiana, e da Lubiana sino a codesta mia Commenda sino alla riposizione e solenne traslazione del sacro corpo del So. Martire e Protettore Urbano sotto la mensa del nostro altare maggiore di chiesa parrocchiale ove al presente trovasi collocato, perchè non voglio, che veruno possa gloriarsi e d'aver merito alcuno presso do. Santo d'aver somministrato neppur un carantano o sia un soldo per dto sacro corpo, sia per aquistarlo, nè per collocarlo ove trovasi di presente. E caso mai avesse V. S. nel libro della chiesa o in qualunque altro spettante al d. S. Martire fatta alcuna nota in contrario si compiaccia scancellarla, perchè voglio esser io l'unico, che ho fatto questo bene in codesta mia Comenda e non possa veruno vantarsi d'aver contribuito veruna minima cosa. E questa glielo incarico sotto scrupolo di coscienza.

E perciò si compiacerà mandarmi una nota distinta di tutte quelle spese, da me somistrate in Roma e da Roma sino Ancona e Trieste, che mi ricordo d'avergliele io specificate individualmente che non mi ricordo ora a quanto ascendono in moneta romana . . . non so se da V. S. o dalla cassa della chiesa parrocchiale, che non sò precisamente, a quanto ascendono queste ultime, (da se je vložil namreč svetnik v véliki oltar) perchè tutte voglio io bonificare o sia a V. S. o sia alla dta. cassa della chiesa sino all'ultimo quattrino coll'elemosina delle messe dette e da dirsi. E se V. S. abbia fatte, essendo in Roma qualche spesa per aquistarlo il dto sagro Corpo, che per quanto mi ricordo so aver Ella senza mio preventivo assenso e consenso dati di sua spontanea volontà zecchini quattro effettivi . . . anche questi quattro zecchini voglio bonificarli sempre però coll'elemosina di tante messe dette e da dirsi.

varju pak je bilo vendar le žal zanje in prosil je Testaferato, naj mu pripomore kakó do njih. Testaferata je bil vsled tega sila iznenaden. „Pa kake homatije so to, ljubi Peter moj?“ dajal mu je. „Torej po nepravi poti ste se poganjali, da bi Vam dal komendo v najem, ter ste me hoteli tako rekoč preslepariti in varati. Kaj Vam je bilo treba Accicovih uslug pri meni, kakor bi ne bili spoznali, da Vas spoštujem in ljubim. Res, zatrjujem Vam, da se mi take homatije in tako hujenje zeló studi. Vi mi torej ne zaupate, kakor bi mi bili po vsi pravici smeli? In ali nimate dovolj dokazov za mojo ljubezen? Bog Vam odpusti!*)“

Tako zeló se je moral Glavar napenjati, da je dobil komendo v najem, s čimer se je ustreglo prvič Testaferati, kajti dobil je zanesljivega in poštenega najemnika; ustreglo se je Glavarju, kajti komenda je obetala jako dobre dohodke, najbolj pak se je ustreglo ubogim podložnikom, ker so dobili pravičnega gospoda.

Tako si je pripravil Glavar in ogladil pot, po kateri je upal postati svojim rojakom velik dobrotnik. Že komaj v mašnika posvečenega so obšle misli ustanoviti beneficij, čegar dohodke naj bi užival kak onemogel in betežen duhovnik šempeterske fare. Vedel je, da je Testaferata posodil cesarski vojniški blagajnici 1650 gld., katerih je že popolnoma pozabil, kajti država mu od njih niti obrestij ni plačevala. Če se bodo kdaj vrnili, bilo je zelo dvojbeno. Glavar je hotel poskusiti svojo srečo ter prosil Testaferato, naj mu jih odstopi za pobožen namen. Beneficijat bi moral za njim za Glavarja in Testaferato brati nekoliko maš vsak teden. Testaferata mu je storil to uslugo tem rajši, čim menj je upal, da bode dobil posojilo kdaj povrneno. Le za svojo osebo ali za kak drug namen ne bi smel Glavar teh novcev porabiti. Ta svota pak bi seveda za ustanovo beneficija ne zadostovala, Glavar bi moral

*) 26. Gennajo 1747 mi rispose Fernandez averli lo stesso Accica fattali tempo fa vedere una di Lei lettera, in cui gli scriveva se egli prometteva di regalo 30 zecchini tutte le volte che, avesse Egli procurato presso di me che io dassi a V. S. cod. mia Comm. in affitto, come poi segni. Onde pretende L' Accica d' avergli ella donati in adempimento della di lei promessa. E lo stesso asserisce Carlo figlio d. Signor Dottor Baniere conforme mi sidice.

Ma che pasticci son questi, caro Pietro mio? Dunque Lei per via indiretta procura farmi condescendere, a darli in affitto mia Comm. e volle per così dire sedurmi ed inganuar mi? Ma che bisogno aveva Lei dei buoni uffizi del Accica presso di me? Quasi che non conosca, che io di Lei non abbia tutta la stima ed amore, le confesso il vero, che infinitamente mi dispiacque di sentir questi raggiri e torcimani. Ella dunque diffidava di me, perchè forse, quando s' avesse posto alla ragione non L' avrei Io compiaciuto? quando per altro ne à tante riprove, del mio amore, Dio le perdoni.

še od svojega pridejati, kar hi manjkalo. Baš takrat pak je cesarska blagajnica terjala od Testaferata novo posojilo 1000 goldinarjev. Še predno jih je Testaferata plačal, prosil ga je že Glavar, naj mu tudi teh 1000 goldinarjev odstopi (31. oktobra 1745). Ali mu jih je odstopil in, ali jih je sploh plačal, se ne vé; a prvič je odgovoril Testaferata s tem, da je Glavarja oštel, češ, da nima nikoli dosti; če jih bode treba plačati, vedel bo Testaferata že, komu naj jih odstopi, če drugi ne, podeduje naj jih njegov red. Da vračila ne bo pričakal, o tem je bil Testaferata popolnoma prepričan, saj še onih 1650 gld. ni bilo zlehka nazaj dobiti, kajti na Dunaji je iskal Zandonatti zastoj agenta, ki bi se proti dobremu zaslužku hotel potruditi za vračilo posojila. Poročil je pak, da bode morebiti kak žid proti popustilu 30 ali 40 odstotkov prevzel to terjatev; toda pozneje še proti veliki izgubi ni bilo najti nikogar, kajti v vojskinem času ni premogla vojinska blagajnica plačati niti bora (14. septembra 1747). Če sta Glavar in Testaferata dobila pozneje kaj in koliko, ne vemo povedati, kajti pisma iz let 1749. in 1750. so izgubljena. Beneficij pak je Glavar vendar l. 1751. ustanovil s svoto 3200 goldinarjev. Sedanji dohodki beneficijatovi so vsled znižane veljave denarja jako skromni. Zgolj s svojimi stroški je sezidal Glavar l. 1752. hišo za beneficijata, ki ga je jako mnogo stala kljubu temu, da so podložniki tlako delali. Pisal je Testaferati, da je imel, predno je bila še dodelana, že 1252 gld. 20 kr. stroškov ter meni, da ga bode še veljala 100 cekinov. Če je mislil beneške cekine, znašali bi bili 420 gld. (18. julija 1752).

Stari župnik Rogelj, ki je napósled popolnoma oslepel, umrl je med tem časom in Glavar je postal leta 1751. njegov naslednik. Sicer se je pritožil, da so se njegovi dohodki zmanjšali, a Testaferata ga je opozoril, da pak bode sedaj njegovo življenje tudi menj mučno. Najemnik komende je ostal Glavar še na dalje, a sedaj je zahteval Testaferata tudi takoj sto goldinarjev več najemščine, katere mu je Glavar tudi obljubil, toda le pod tem pogojem, da se ne vzmó v pogodno pismo, ampak le 1260 kakor doslej (7. junija 1751). Ko bi bil namreč Testaferata umrl, zahteval bi bil njegov naslednik gotovo 1360 gold. Z varčnostjo in izbornim oskrbovanjem si je pridobil Glavar lepo premoženje, katero mu je Testaferata seveda v jednomer očital. „Ljubi Peter!“ pisal mu je l. 1756., ko je Glavar tožil zaradi nesreč, ki so ga zadele v Komendi ter prosil, naj se mu najemnina zniža za 100 forintov. „Ljubi Peter, ne spravljajte me v jezo in hvalite Boga za dobri kruh, ki sem ga Vam dal, . . . ker ne morem si misliti, kake bi bile Vaše nesreče. Napravili ste si toliko ti-

sočakov; kje drugje, če ne v moji komendi? Pomislite le na svoje prejšnje stanje in če ste si pridobili tisočake in tisočake — privoščim Vam jih — kje in kako, če ne v moji komendi? Zatorej me ne jezite z zahtevo še večjega znižanja ter z napravo novotarij tem več, ker veste moje sedanje zadrege.“ *)

Stratil, ki je v marsičem slabo poučen, moti se tudi gledé radosnosti Testaferatove. Res se lepo čita, kar pripoveduje Stratil o nakupu graščine Landspreis na Dolenjskem; toda Glavar jo je plačal iz svojega. Izmišljeno je, da je šel na Malto k petinosemde setletnemu Testaferati. Odkar je postal Glavar duhovnik, videla sta se s Testaferato samó jedenkrat in sicer v Rimu l. 1753. Papež je poklical Testaferato na svoj dvor in to leto si je pridobil Testaferata truplo sv. Urbana, katero je poslal v Komendo na svoje troške. Pozneje se je podal Glavar še jedenkrat v Rim l. 1762., a Testaferate takrat ni videl, kajti le-ta je živel takrat na Malti. Glavar mu je o tem potovanji poročil še le vrnivši se z Laškega, zaradi česar ga je Testaferata seveda oštel. Ker je pa Testaferata kmalu potem umrl, mislilo se je, da je šel Glavar na Malto, poklican po Testaferati.

Z novci Testaferata ni nikoli podpiral Glavarja, pač pa se je godilo narobe in leta 1758. prosil ga je Testaferatov netjak, ki se je pravdal za zapuščino svojega tasta, naj mu posodi 3000—4000 gld. (31. avgusta 1758). Jih je Glavar li posodil, ne vemo, ker so se pisma od l. 1759. do 1763. izgubila.

Kolikor smo mogli Glavarjevo življenje po virih zasledovati, reči moremo, da je Stratil popolnoma slabo poučen, zato pak dvojim tudi o resničnosti popisa Glavarjevih mladostnih dnij. Koliko je izmišljenega, koliko resničnega, ne bo se dalo morebiti nikoli več razjasniti, ker so se listine poizgubile; kako nezanesljivo pak je ustno poročilo, prepričal se je pač vsakdo sam dovolj. Marsikaj nerazjasnjenega je v Glavarjevem življenji; celó tega ni bilo mogoče dognati, kdo so bili njegovi roditelji.

Toda vsa ta vprašanja so male važnosti v primeri z uzornim človekoljubjem, ki je navduševalo Glavarja vse žive dni. Svojim rojakom koristiti se je trudil noč in dan. Njegovo plemenito srcé je po-

*) Al 20. Agosto 1756. Caro Signor Pietro lei non mi faccia andar in collera e ringrazia a Dio del buon pane, che le ho datto, mentre non posso persuadermi, che lei discapiti, come discapiti? come ha fatti tanti migliara di fiorini, dove, e come, se non nella mia Commenda, si ricordi lo stato suo antico e se ha prosperato delle migliara e migliara de ff. io glieli benedico, ma dove e come, se non in codesta mia Commenda. Eh non mi disgusti di grazia, con pretender maggior difalco, e far novità tanto maggiormente, che sa le presenti mie angustie.

slavil že Stratil, zato dostavljamo le še nekatere malenkosti, ki Stratilu niso bile znane. Ne meneč se za izgubo, lotil se je vsak dan kacega novega poskusa v poljedelstvu, ker ga je navduševala jedino le želja koristiti rojakom svojim. Bil je zaradi tega povsod znan gospodar, kar jasno dokazuje onih 172 gospodarskih vprašanj, stavljenih mu po kranjski poljedelski družbi. Toliko vprašanjem odgovoriti je bilo grozno delo, zato je prosil kratkega potrpljenja, ker mu dajo odgovori obilo opravka, „površno delo pak ni njegova navada“, dejal je samosvestno. *) Gledé čebelarstva pak je bil Glavar prva avtoriteta na Kranjskem ter sestavil l. 1768. jako obširne predloge, **) kako naj bi se zboljšalo čebelarstvo v avstrijskih deželah.

Ubogim dijakom je bil prvi Mecén, in niti jeden se ni zatekel k njemu, kateremu bi bil odrekel svojo pomoč. V njegovi korespondenci sem zasledil dolgo vrsto dijakov, med njimi tudi dva pleminitaža, necega viteza Schwarzhoffena in Schweiger-Lerchenfelda, ki jih je podpiral na vso moč. Največjo hvaležnost dolžan mu je bil neki Josef Tomelli, prvi naslednik v njegovem beneficiji. Temu in novomeškemu proštu je naročil izvršitev svoje oporoče, s katero je svojemu človekoljubnemu delovanju del krono na čelo, kajti vse imetje svoje je zapustil ubogim in bolnikom brez ozira na stan, kar je Tomellija tako jezilo, da je pokazal svojo nejevoljo jasna dovolj; mislil je namreč, da bode on univerzalni dedič. Dolžan je bil Glavarju veliko hvaležnost, a ne kaže se, da bi mu jo bil kdaj skazoval, celó njegovega „Pogovora od Zhebelnih Rojev“ ni dal na svetlo, kar je bila gotovo jedna najiskrenejših želja Glavarjevih. Napravil mu je spomenik v Landspreisu, ki ga trideset let pozneje že nihče več brati ni mogel. Tomelli je bil prepričan, da se mu je zgodila velika krivica in da je bil Glavar vsakako hudoben človek, ker je svoje imetje rajši tujcem razdelil, nego bi je bil zapustil svojim ljudem. Da je Glavar sicer „grdo gledal, a dobro mislil“, temu bi Tomelli sedaj nikoli ne bil pritrdil in skrbel je vsaj, da se z Glavarjevo zapuščino kolikor mogoče okoristi, kar mu ni bilo težko, ker dohodke vsega in sicer ne malega imetja Glavarjevega naj bi uživala do svoje smrti Tomelli in novomeški prošt Jabačin. Še le po njiju smrti naj bi se vsa lastnina, premična in nepremična, prodala, ali če bi se deželni vladi oziroma oskrbništvu ustanov, bolje zdelo, pridržala in oskrbovala. Z letnimi dohodki tega imetja, zlasti

*) Extract aus einem Schreiben des Wohllehwünd. Hr. Peter Glavar ddo. 1. praes. 7. Julii 1768. Jahrs. — Rokopis ta se nahaja v ljubljanski muzeji.

**) „Vorschlags-Beantwortung zur Verbesserung der Bienenzucht in denen kaiserl. königl. Erb-Ländern.“ — Rokopis v ljubljanski muzeji.

zemljišč in gozdov, o katerih je pak Glavar zabičil, da se sme sekati les iz njih, kolikor se more to goditi brez škode, preskrbuje naj se kolikor mogoče obilo ubogih bolnikov s posteljo, hrano in vsem, kar je treba, in sicer v Komendi na Gorenjskem, kajti največ imetja si je pridobil z razumnim in skrbljivim gospodarstvom ravno tam.

A za Tomellija je imela oporoška še drug neprijeten dostavek. Glavar je imel o svoji smrti še nekoliko dolgov in naložil je Tomelliju in Jabačinu dolžnost, da te dolgove plačata, potem pak do smrti dohodke delita ter po njima znanih mislih Glavarjevih napravita načrt za bolniško ustanovo. Ko bi pa jeden ali drugi teh dveh dedičev umrl, dene naj se njemu namenjena polovica dohodkov na stran ter se porabi za pomnoženje ustanovinega zaklada (Stratil. Peter Pavl Glavar str. 51—53).

Za še sedaj obstoječo bólnico kupil je Glavar kmalu po ustanovi beneficijata dve kajži; hiša, v kateri stanuje sedaj beneficijat, je bila iz početka že gori omenjena šola, ki pak se je pozneje preselila v farovž. Z zidanjem bólnice se Tomelli ni posebno podvizal, ker jo je še le l. 1804. dozidal. Prvikrat se je sprejelo z odlokom ddo. 1. feb. 1803. vánjo osem bolnikov. Za zidanje sta prodala Jabačin in Tomelli graščino Landspreis; za koliko, se ne vé. Do l. 1804. sta umrla oba ta dva dediča in užitek Glavarjevega imetja je pripal Glavarjevi ustanovi. Mimo onih osmih bolnikov, ki so se sprejeli v bólnico, podpirali so se še štirji reveži iz trebanjskega okraja z malimi svotami (Handstipendien). Pod francosko vlado so se vsi ti dohodki porabili za ljubljansko civilno bólnico, in komendski reveži so dobivali le po 7 kr. na dan. Toda vsled prizadevanja komenskega župnika se je napravil z odlokom Literae fundationales p. 118. ddo. 15. Juli 1814. stari red. A še v najnovejšem času ni imela ta ustanova miru, kajti hoteli so jo združiti z občnim imetjem za deželne bolnike, toda l. 1865. se je odločilo, da ostane Glavarjeva ustanova, kakor je bila doslej. Dohodki vsega Glavarjevega imetja v vrednosti 107.025 gld. hodijo sedaj v korist samó komendskim in landspreškim revežem, katerim se je prej delala krivica. Ta velika svota se je nabrala vsled tega, ker se ni jemalo kar največ bolnikov in se ni podpiralo revežev. Obresti so se pridevale glavnici.

Še le l. 1866. so začeli ravnati po Glavarjevih željah s tem, da so število bolnikov pomnožili, ker pak; je bila bólnica premala, morala se je povekšati. Sedaj uživa nad trideset bolnikov sadove Glavarjevega neutrudljivega dela, ter blagruje plemenitega moža, ki si je postavil v srcih svojih rojakov neminljiv spomenik.

—